Utjecaj keltske umjetnosti i aplikacija keltskog pletera u dizajnu tekstila

Jagor, Otto

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Textile Technology / Sveučilište u Zagrebu, Tekstilno-tehnološki fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:201:832519

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

Faculty of Textile Technology University of Zagreb - Digital Repository

zir.nsk.hr

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

UTJECAJ KELTSKE UMJETNOSTI I APLIKACIJA KELTSKOG PLETERA NA DIZAJN TEKSTILA

OTTO JAGOR

Zagreb, 2020. veljača

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

TEKSTILNO-TEHNOLOŠKI FAKULTET

Zavod za dizajn tekstila i odjeće

DIPLOMSKI RAD

UTJECAJ KELTSKE UMJETNOSTI I APLIKACIJA KELTSKOG PLETERA NA DIZAJN TEKSTILA

The influence of Celtic art and the aplication of celtic knotwork in textile design

izv. prof. art. Koraljka Kovač Dugandžić

OTTO JAGOR

11008/ TMD – DT

Zagreb, veljača 2020.

Temeljna dokumentacijska kartica:

Zavod u kojem je izrađen rad	Zavod za dizajn tekstila i odjeće
Broj stranica	55
Broj slika	21
Broj shematskih prikaza	0
Broj literaturnih izvora	19
Broj likovnih ostvarenja	5
Broj ECTS bodova	10
Članovi povjerenstva	Red. prof. art. Andrea Pavetić
	Izv. prof. art. Koraljka Kovač Dugandžić
	Izv. Prof. dr. sc. Martinia Ira Glogar
	Doc. art. Marin Sovar
Datum predaje i obrana rada	24. 2. 2021.

SAŽETAK

Svrha ovog rada je istražiti mogučnosti spajanja dizajna sa povijesnim tradicionalnim uzorcima koji su obitavali na području Europe. Predmet istraživanja su keltski narodi, njihova kultura i umjetnička djela koja su proizveli. Pleter je vrlo poznat motiv koji su koristili Kelti, i taj motiv će biti glavni motiv likovnih radova za ovaj diplomski rad. Kako i da li keltski pleter može biti inspiracija u dizajnu tekstila.

Ključne riječi: Kelti, pleter, dizajn tekstila, keltska umjetnost

Key words: Celts, knotwork, textile design, Celtic art

SADRŽAJ:

1. UVOD....1
2. TEORIJSKI DIO....2
2.1. Povijest....2
2.1.1. Tko su kelti....2
2.1.2. Rane kulture....3
2.1.2.1. Halštatt....5
2.1.2.2. La tene....6
2.1.3. Kelti u Europi....6
2.1.3.1. Britanija i Irska....7
2.1.3.2. Gali....8
2.1.3.3. Keltiberija....8
2.1.4. Kelti u Aziji....9
2.1.4.1. Galačani....9
2.1.5. Kelti u Hrvatskoj....10
2.1.6. Kelti danas....10
2.2. Kultura Kelta....11
2.2.1. Društvo....11
2.2.2. Jezik....12
2.2.3. Tehnologija....13
2.3. Religija Kelta....13
2.3.1. Driudi....15
2.3.2. Mitovi keltskog svijeta....18
2.3.3. Bogovi starih Kelta....18
2.3.4. Krščanstvo u keltskom svijetu....20
2.4. Keltska umjetnost....21
2.4.1. Brončano i željezno doba....22
2.4.1.1. Halštatt....23
2.4.1.2. La Tene....23
2.4.2. Otočna umjetnost....25
2.4.2.1. Renesansa keltske umjetnosti....25
2.4.3. Obrada metala....25
2.4.4. Kiparstvo....26
2.5. Dizajneri koje je inspirirala keltska kultura i tradicija....27

3. EKSPERIMENTALNI DIO – KREATIVNI PROCES 33
3.1. Keltski pleter 33
3.2. Dizajn uzorka 37
4. ZAKLJUČAK 46
5. LITEARATURA 47

1. UVOD

Cilj ovoga rada je istražiti tko su Kelti, jesu li imali utjecaja na život i razvoj ljudske civilizacije, zatim što je keltski pleter i po čemu je značajan. Teorijski dio rada će biti usmjeren na kulturu, povijest i razvoj umjetnosti Kelta. Biti će obrazložen cijeli povijesni pregled od pojava Kelta do danas, te njihov utjecaj na razvoj čovječanstva. Keltima zovemo narode i plemena koji su živjeli na današnjem području Velike Britanije, Irske, Belgije, Francuske, Švicarske pa sve do Ukrajine, miješajući se sa drugim narodima čak do Panonije. Poznati su ne samo kao borci već kao vješti i daroviti obrtnici. Voljeli su ukrašavati svoja djela i predmete raznim ornamentima. Jedan od najčešćih i najpoznatijih je keltski pleter.

Eksperimentalni dio će se bazirati na keltskom pleteru, jednom od mnogih motiva i uzoraka koje su koristili. Analizirati ćemo ovu vrstu ne samo ornamenta, već i samu vrstu prepleta. Želimo znati od kuda dolazi pleter kao motiv i zašto su ga Kelti odabrali, da li su ga možda baš oni stvorili, koje su karakteristike ovog uzorka i zašto se naziva „keltski“.

Pleterni ukras je stilizirani grafički prikaz čvora, prepleta, pletenice koji služi kao dekorativni element. Keltski prepleti su najpoznatiji po tome što su bili korišteni kao ornament na mnogim krščanskim spomenicima, u knjigama i zapisima. Javlja se u srednjem vijeku, spada pod keltski stil insularne (otočne-Velika Britanija i Irska) umjetnosti. Pleter je općenito bio glavni motiv keltske umjetnosti još prije pokrštavanja Kelta.

Pleter je vrlo zanimljiv motiv. Sama izrada to jest dizajn grafičkog prikaza prepleta je ujedno kompliciran, pa opet jednostavan posao. Do sada možemo naći mnogo različitih dizajna pletera- jednostavnih gdje se isprepliću najmanje dvije do tri linije, debelih pa tankih linija ili kombinacije oba, zatim jednobojni i višebojni, kompliciranigdje se od oka ni ne može razaznati koliko ima prepleta, mogu se prilagoditi bilo kojem geometrijskom liku i općenito bilo kojem zadanom prostoru. Svaki je jedinstven po sebi. Motiv je vizualno lijep što dokazuje njegova česta uporaba. Možemo ga naći na kamenim spomenicima kao ukrasni reljef, na metalu, u knjigama kao dekoraciju stranica, čak i slova, kao tetovažu...primjena pletera gotovo da nema granica.

2. TEORIJSKI DIO

2.1. Povijest

Povijest Kelta je vrlo bogata, zanimljiva i puna misterija, ali najprije od svega važna. Oni su igrali važnu ulogu u razvoju starog svijeta zajedno sa nama poznatijima Grcima i Rimljanima. Imali su značajne vještine i znanja zbog kojih su bili cijenjeni i poštovani. Ovdje ćemo obrazložiti uz pomoć podataka iz knjiga – N. Chadwick: Kelti, S. James: The World of the Celts. U ovim knjigama imamo detaljan opis o povijesti, kulturi i vjeri starih Kelta.

2.1.1. Tko su kelti

Riječ „keltsko“ nešto znači mnogima od nas. Značenja su razna, neke može podsjećati na nešto više od imena nogometne ili košarkaške momčadi, neke na irske redovnike koji stvaraju inkunabule (knjige koje su se pisale i ukrašavale ručno), ili Škote, kiltove, ili velški „eisteddfod“ ili drevne ratnike heroje u borbi.

Za Kelte možemo reći da spadaju pod najvažnije narode europske povijesti, također i prapovijesti Europe, mnogo prije rimske vlasti nad tadašnjim svijetom. Naziv kelti potječe od grčke riječi „keltoi“ (rim. „Celtae“), naziv koji su Grci dali narodima koje zovemo Keltima, dok su ih Rimljani zvali „galli“ (grč. „Galatae“). Naziv „keltoi“ se prvi puta spominje u grčkim tekstovima od 500 g. pr. Kr. Sam naziv je korišten kako bi obilježili sve narode nastanjene na sjevernom rubu klasičnog mediteranskog svijeta. Smatra se da „pravi Kelti“ su oni koji su govorili tim jezicima, pošto nitko sjeverno od Alpa nije bio pismen, nemamo konkretan dokaz za tu tvrdnju.

Ne može se reći da su u europskoj prapovijesti od kamenog pa do brončanog doba postojali Kelti kao nacija poput Rimljana ili Grka, stoga se izraz ili naziv Kelti koristi od vremena gdje su prvi puta bili zabilježeni (pisanim izvorima klasičnog[1] svijeta). Kelti nisu bili homogena obitelj ljudi koja je posjedovala jedinstveni, samosvjesni etnički identitet. Niti se može govoriti o keltskom carstvu, niti o univerzalnoj i isključivo keltskoj materijalnoj kulturi. Bili su povezani i dijelili zajedničke veze što se

[1] Grci i Rimljani predstavljaju klasično doba i prvi su pisali o Keltima

tiče jezika, umjetnosti, kulture, raznih običaja preko Širokog područja. To široko područje ne predstavlja samo Britaniju i Irsku, već Španjolsku, Francusku, južnu Njemačku, zemlje Alpa, Bohemiu, kasnije i Italiju, Balkan čak i područja Turske.

Kelti u Bretanji, Britaniji i Irskoj predstavljaju „Keltski rub“.

Drevni Grci i Rimljani su okarakterizirali Kelte kao opasne i nemilosrdne barbare. Pošto Kelti nisu pisali i bilježili svoju prošlost, to su jedini najstariji pisani izvori koje imamo o njima. No u današnje vrijeme napredak i nova otkrića u arheologiji su nam dali uvid o njima i kakvi su oni zaista bili. Otkriveno je mnogo o keltskom načinu života, kulturi, religiji, ekonomiji - što nije bilo zabilježeno u tekstovima klasičnog svijeta. Kelti su bili vrlo viješti u obradi metala, njihova znajna i vještine su bile bez premca još od prapovijesti Europe. Noviji nalazi i iskopine upučuju kako su imali bogato obrađena zemljišta, ponešto nastambi, okupljališta i svetišta sveukupno. Ova novija otkrića, uz dokumente koji dolaze od Cezara, Polibiusa, Straboa i ostalih klasičnih pisaca, donijela su nova saznanja i bolje razumijevnje keltskog svijeta. Sada ih vidimo kao inteligentnu, kompleksnu, bogatu i usavršenu obitelj zajednica koje su igrale neupitno važnu ulogu u razvoju Europe. Kelti imaju bogatu povijest koja seže još od početaka prve civilizacije sjeverno od Alpa. „Teško je precizno odrediti nastanak nekog naroda, bilo u prostoru bilo u vremenu, jer se kroz čitavu priču o čovječanstvu provlače niti kontinuiteta. Te niti vode unatrag kroz tisućljetnu prapovijest, i to tako da se znatne promjene teško uočavaju, i to tek kad završe“(C. Nora : Kelti, str. 9). Ako su Kelti postojali u prapovijesti, onda je logično zaključiti da nema književnih zapisa. Pošto nema ni povijesnih ostataka usmene predaje, jedino se može pouzdati u arheološke nalaze.

2.1.2. Rane kulture

Sredinom 19.stoljeća otkrivena su dva spektakularna nalazišta, Halštatt u Austriji i LaTene u Švicarskoj, od tada se pojavio veliki interes za povijest Kelta. Predmeti nađeni govore puno o njihovoj povijesti, međutim sa tim otkrićima počelo se mijenjati mišljenje o povijesti Europe. Učenjaci su se prije ovih otkrića držali ideje o Keltima preko dokumenata i zapisa klasičnog svijeta. U klasičnoj literaturi nalazimo podatke koji predstavljaju književni dokaz o postojanju naroda u umjerenom europskom klimatskom pojasu, čiji se materijalni ostaci mogu identificirati u arheološkim

nalazima. Preko arheologije možemo vidjeti nešto o kretanju ljudi i ideja o Europi umjerenog klimatskog pojasa. „...jer je od 6. tisućljeća pr. Krista za Europu karakterističan manjak društvene i kulturne ravnoteže koji se stalno ponavlja.“ (C. Nora: Kelti, str. 10). Srednji istok je imao veliki utjecaj na Europu tada, od istoka su prihvatili neke ideje i tehnike, ali ne sve. Nova gospodarstva poput uzgoja i pripitomljavanje stoke, te obrađivanje zemlje - su se razvila na Srednjem istoku između 10 000 i 7000 pr. Kr. kako nalazi ukazuju. Kako su se ta nova gospodarastva proširila do Europe su razlog vjerojatno klimatske promjene, iscrpljenost tla i povećanje populacije. Dodatni čimbenik koji je doprinio širenju bilo je, bez dvojbe, prihvaćanje poljodjelstva u zajednicama koje su tada lovile. Te zajednice su življele na rubu područja koja su nastanjivali poljodjelci. Zaključujemo da je tako došlo do ove promjene.

Možemo reći da su Kelti nastali do 500. godine pr. Kr. kao narod u srednjoj Europi. To područje je vjerojatno obuhvačalo dio ili cijelu današnju Češku, Slovačku, Mađarsku, Švicarsku, Austriju i susjedna područja južne Njemačke. Bili su otvoreni prema drugim narodima i idejama, bili su upoznati sa civilzacijom juga, snagom sjevera i česte i specifične doprinose s istoka. Tako da svakako su se na ovom području odvijale mnoge razvojne faze koje je oblikovalo umijeća i znajna cijele Europe.

Tokom vremena, nekoć što je bila rasprostranjena i homogena kultura prvih poljodjelaca, se počela raspadati na lokalne skupine. Doprinos ovim događajima su može biti dolazak novih skupina doseljenika i prihvačanje poljodjelstva kod starih zajednica koje su lovile i skupljale.

Europa se mnogo promijenila dolaskom dviju novih skupina ljudi, koje su bile vrlo utjecajne. Narod zvonolikog pehara i narod bojne sjekire. Imena su dobili po artefaktima nađenim u grobnicama. Njihova pojava je stvorila poticaj za stvaranje zametka ratničke aristokracije, kao i obradu kovina. Oba naroda su znali za obradu kovina. Neki stručnjaci tvrde da je narod zvonolikog pehara nastao u Španjolskoj u drugoj polovici trećeg tisućljeća pr. Kr., dok drugi srednju europu smatraju dom ovog naroda. Probušena bojna sjekira je karakteristična koliko i metalni bodeži, te osobni nakit za drugi narod koji je imao utjecaja – narod bojne sjekire. Njihovo podrijetlo dolazi vjerojatno iz stepa južne Rusije, između Karpata i Kavkaza, dokaz tome su

pogrebni običaji koji dolaze iz tih područja. U srednjoj Europi su se spojile ove dvije skupine.

2.1.2.1. Halštatt

Halštatska kultura je dobila naziv po austrijskom gradu Hallstattu pokraj kojeg su pronađene brojne keltske umjetnine. Ovaj period je trajao od 1200. do 475. pr. Kr., te taj period je podijeljen na četiri faze (A, B, C, D). A i B faze su trajale od 1200. – 800. pr. Kr., C faza pripada vrlo ranom željeznom dobu (800. – 600. pr. Kr.), dok D faza je bila od 600. – 475. pr. Kr. Smatra se da su se tamo pojavile najranije keltske kulture, oko 800. g. pr. Kr. Halštatska kultura nosi mnoge karakteristike koje se mogu pronaći u u zajednicama kasnije faze kulture polja sa žarama[2]. Poput seljaštva u malim zajednicama, kontinuitet naselja, te znalačko obrađivanje zemlje. Radilo se većinom o ratničkoj klasi.

Znanje o obradi željeza i dolazak konjanika sa istoka je potaknuo daljnji razvoj. Te u konačnici je omogučio keltskim narodima dolazak na nova mjesta, kao što su Italija, Francuska, Britanija i Irska (nama poznatija o Keltima), Španjolska, Grčka pa sve do Male Azije. Postoje razni povodi ovih „premještaja“, neke je motivirao rat (pljačkaši i plačenici), dok drugi su miroljubivo tražili nove zemlje za naseljavanje (barem u početku nisu stupili ni u kakve okršaje). Tehnološki razvoj (poznavanje obrade željeza) je dakako pomogao u razvoju društva, bez obzira na izobilje bronce tada. Do tada nezamisliva nabava materijala, oružja i oruđa u velikoj količini je bila dostupna, omogučujući ratarima, ratnim vođama bolje mogučnosti. Kultura polja sa žarama je nadasve procvala, bolji i napredniji alati su omogučili obrađivanje više zemlje što je dovelo do širenja populacije. Javljaju se oblici aristokratskog sloja.

„Najraniji halštatski ukopi koji datiraju iz 7. st. pr. Kr. su pronađeni u području gornjeg Dunava, u gornjoj Austriji, Bavarskoj i Bohemiji, te se može pretpostaviti da se ova kultura pojavila na ovom području.“ (C. Nora, Kelti; Podrijetlo Kelta: arheološki nalazi, str. 26). Podatci i otkriča na mjestima gdje je bila halštatska kultura su važna jer nam govore vjerojatno o prvim Keltima. Osim tradicionalnih ukopa značajnih za kulturu polja sa žarama, postojali su i ukopi koji su bitno razlikovali – ukopi s kolima na četiri točka na koja se polagao pokojnik. Postojali su i razni običaji – životinje se nisu

[2] Kultura kasnog brončanog doba

pokapale, ali su se pokapale orme, te funkcionalni i ukrasni dijelovi poput žvala. Ostali „važni“ predmeti bi se pohranjivali u drvene komore koje bi se zakopale u zemlju ili pokrilo humkom ili oboje. Tijekom 6. stoljeća središte moći se vjerojatno pomaknulo zapadno.

Jedan izrazito važan ukop mlade žene iz Burgundije nam donosi zanimljive podatke o tadašnjem društvu. Položaj pokojne odgovara književnom opisu Boudicce u Britaniji i legendarne Medb (Maeve) u Irskoj. Što pokazuje da su žene bile aristokratskom društvu ravnopravne muškarcima. A što se tiče artefakata, oni su dokaz trgovine. Naročito trgovine sa Grčkom. Mnogi razni predmeti poput posuda za vino su izrazito utjecali na obrtnike i umjetnost Kelta. Kelti su uvozili mnoga dobra, dok su s druge strane izvozili sol.

2.1.2.2. La tene

Smatra se da je latenska kultura nastala poslije halštatske. Mnoga otkriča upućuju na to.

Smještena na sjevernom rubu jezera Neuchatel u Švicarskoj, godine 1857. putem arheologije su nađeni jedni od prvih nalazišta i ostataka latenske kulture. Isušivanjem jezera i ostalim operacijama koje su se događale u periodu 1860-ih i 1880-ih nastala su mnoga otkriča vezana za latensku kulturu. Iskopavanja su prekinuta 1917., no još se razmatra daljnje istraživanje. Prvo se mislilo da je nalazište La Tene mjesto trgovine ili granična stanica. No pretpostavlja se i da je moglo biti i svetište. Što god da je u pitanju nalazište je svakako bitan čimbenik u razumijevanju kronologije željeznog doba i umjetnosti i tehnologije.

Keltska latenska kultura je skoro bila u potpunosti razorena povodom rimskog osvajanja. Na sreću neki njeni elementi su prodrli dalje u Europu – u Britaniju i Irsku.

2.1.3. Kelti u Europi

„Keltska kultura je prelijepi cvijet željeznog doba, te posljednje faze europskog materijalnog i intelektualnog razvoja nastale prije nego što se Mediteran proširio na sjever preko kontinenta i spojio ga u jedan svijet. Keltski narodi su bili prvi pretpovijesni narodi sjeverno od Alpa čija su imena bila poznata u grčkom i rimskom

svijetu jer su imali neke zajedničke osobine, uključujući i jezičnu srodnost.“ (C. Nora, Kelti, kelti u Europi, str. 34). Narodi Mediterana su shvaćali da su Kelti moćan narod, određenog etničkog jedinstva. Zauzimali su teritorije koji su bili jasno razgraničeni i prostrani; i imali unutarnju političku organizaciju i izvanrednu vojnu moć, koja je od opće važnosti Keltima, o čemu će se kasnije daljnje opisati. Od strane Grka i Rimljana bili su poštovani i bojalo ih se, no kao susjedi su bili vrlo znatiželjni i voljni imati zajedničke interese. Što se tiče intelektualnog života, narodi Meditrana, su imali vrlo nejasne predodžbe. Jedan metal – željezo - je bio vrlo cijenjen i važan za razvoj društva jer se njime promijenio način ratovanja i gospodarstvo, željeznim oruđem se mogla obrađivati tada neobrađena zemlja. . Željezo se široko upotrebljavalo, što je omogučilo osvajanje velikih područja koja su sječom šuma pretvarali u poljoprivredne površine u svrhu udobnijeg života. Kelti su gradili i razvijali gradove na vrhovima brežuljaka – oppide (utvrda - grad), što je paralelno dovelo i do razvoja institucija. Kovanje novca, razvijeni sustav robne razmjene i unosna trgovina ne bi bila moguća bez kontrole važnih sirovina.

2.1.3.1. Britanija i Irska

Prve bilješke i dokaze o Keltima u Britaniji dobivamo od Cezara iz njegovih pohoda. Kontakti između Britanije i Mediterana su bili slabi i česti tokom željeznog doba. U kasnijim vremenima je bilo sve češćih kontakata, pogotovo od osnutka rimskih provincija.

Britanija je još od 6. st. pr. Kr. bila poznata Feničanima i Grcima. Uz Kelte na otoku su bili i prastanovnici Pikti, Kaledonci i Atekoti. Grci su nazivali sve stanovnike *Pretani*, rimljni su nazivali *Brittoni* koji se koristio samo za stanovnike Britanije. Keltsko društvo se još uvijek nalazilo u herojskom dobu, zemlje su bile podijeljene na nekolicinu kraljevstava, nije bilo nikakve vrste političkog jedinstva, što je uvelike moglo pomoći Rimljanima u osvajanju Britanije. Britanija je imala ekonomsko bogatu zemlju, stoga je bila u interesu Rimljanima.

Britoni u Walesu i Južnoj Škotskoj su bili povezani, no nezna se mnogo o tome pošto do 9.st. nema pisanih izvora. Zaljevi i obale Morecambe su vjerojstno bili središta keltske književnosti i općenito komunikacije među plemenima. Welšani su gledali na

Rim kao uzor i s njma su doživjeli zlatno doba, vjerojatno zbog rimskog utjecaja nisu davali pažnju vlastitim korijenima.

2.1.3.2. Gali

Kada su Rimljani dolazili u dolinu Ronr u kasnom 2. st. pr. Kr., bilo im je jasno da cijela današnja Francuska, Porajnje i Alpinska regija pod okupacijom ljudi koji su govorili keltskim jezicima.

Galija se inače smatrala područjem od današnje jugozapadne Njemačke do istočne Francuske i smatra se da su Kelti nastanili ta područja tijekom 2. tisučljeća pr. Kr. No Galija u početku nije bila cijela pod keltskom vlašču, niti svugdje na isti način. Sjever i središnji dio su bili najranije i najpotpunije osvojeni. Kako je keltska moć bila najviša na sjeveru, prema jugu je postepeno slabila, to vjerojatno razlog osvajača koji su bili pod utjecajem starih kultura.

„Gallia Cisalpina“ ili „galska strana alpa“ je područje na sjeveru Italije koje su od 400. pr. Kr. zauzeli skupina keltskih plemena sa daljnjeg sjevera. Rimljani su tako nazivali to područje.

Po dokazima se pretpostavja da se u malo kasnije doba tada Kelti naselili i na britanske otoke. Istočna Francuska se smatra tradicinalnim domom Kelta u halštatskom periodu i u vrijeme latenske kulture. Formirala je zapadno stvaranje latenske materijalne kulture, koja će se proširiti zapadno i sjeverno do Britanije i Irske. Ovo širenje latenske kulture predstavlja jak dokaz u teoriji gdje su Kelti prešli na britanske otoke općenito, putem migracije, ili postepeno putem trgovinei u istraživačke svrhe.

2.1.3.3. Keltiberija

Osim Gala izraz „kelt“ je posvjedočen u antici i na iberijskom poluotoku.

Na područjima Španjolske i Portugala Kelti su bili samo jedni od mnogih ljudi koji su obitavali na tom području. Keltiberija još u 2. st. pr. Kr. je spadala u sjeverno-centralni dio Španjolske, vjerojatno jedino područje u španjolskoj gdje su se nalazili Kelti, no dokazi i dokumenti navode da se keltskim dijalektom govorilo na široko preko cijele zapadne i sjeverne Iberije. Prema Herodotu Kelti su obitavali Španjolsku do 5. st. pr.

Kr. što se i potvrđuje jer keltski jezik je bio među rijetkima nasprom ostalih jezika kojim se govorilo na tom području.

2.1.4. Kelti u Aziji

Kelti su se proširili i na područje Azije. Izraz „Galatae“ je naziv koji su Grci nadjenuli Keltima okvirno, no taj izraz se odnosi narode Kelta koji su nastanili centralnu Tursku u 3.stoljeću pr. Kr. stvarajući „državu“[3] na sjeveru Frigije. Poznati Galačani su stvarali mnogo problema Grcima i Rimljanima.

2.1.4.1. Galačani

„Grci su bili toliko zaprepašteni ratnom prirodom Kelta da ih je jedan pjesnik usporedio s mitskim Titanima, rasom okrutnih nadnaravnih divova koji su se borili protiv olimpskih bogova.“ (W.Juliette, str.13).

Malo se zna o životu koji su vodila ova plemena iz Danuba, no važnog u povijesti Kelta. Arheoloških nalaza je vrlo malo, do sada je otkriveno samo tri broša u Turskoj koja pripadaju latenskoj kulturi. Literarni izvori navode nešto o kulama i utvrdama, no moguće je da na tim područjima imamo dokaza o latenskim humcima i grobnicama. Za sada se možemo osloniti samo na nekoliko skulptura i grčko - rimskim literarnim izvorima. Kako to da su Kelti stigli sve do Azije? Prema povijesnim podatcima 278. g. Pr. Kr. Nicodemes iz Bitini-e je pozvao nekoliko plemena Kelta da mu pomognu u ratu. Iako su bili pobjeđeni 275., uspjeli su osnovati naselja u Aziji minor. Vjerojatno su stvaranjem saveza dobili zemlju u Seleuciji. Galačani su se sastojali od tri plemena. „S Balkana su u Tursku ušla tri keltska plemena: Tektosažani (Tectosages), Tolistoazi (Tolistoagii) ili Tolistobozi (Tolistobogii) i Trokmi (Trocmii).“ (C.Nora, Kelti u Europi, str. 45) Bili su brojni, te stekli vlast, iako se čini kako su se držali podalje čuvajući svoju kulturu i običaje. Naposlijetku do kraja stoljeća je stupila asimilacija sa heleniziranim svijetom. Ponešto znamo i o političkoj strukturi od grčkih zapisa.

[3] Galacija

2.1.5. Kelti u Hrvatskoj

Na području Slavonije je iskopano oko stotinjak grobova. Arheološko istraživanje se provodilo dugi niz godina u Velikom polju kod Zvonimirova u općini Suhopolje (jedini u Hrvatskoj vrše sistematsko iskopavanje). Istraživanja su započeta 1993. godine. Pronađeni su vrijedni nalasci iz doba Kelta te srednjeg vijeka. Zajednica koja je živjela na tom području pripada Tauriscima ili zapadnim Keltima. Donijeli su na naš prostor kotač čija je pojava donijela revoluciju u svijetu.

sl. 1: ogrlica iz mlađeg željeznog doba

2.1.6. Kelti danas

Još od 1921. postojala je pojava nezavisne keltske države – Republika Irska. Keltski jezik i govor je imao veliki politički i kulturni utjecaj, ne samo u Irskoj, već i kod Škota, Welšana i Bretona, iako danas većinski govore jezicima svojih vodečih susjeda. Poveznica između predaka iz željeznog doba i današnjice se uz nadu održava uz pomoć radio stanica na kojima se priča i na velškom i na gaelskom, zatim i festivalima „Pan-Celtic“. Još nikada u povijesti nije bilo toliko ljudi koji tvrde da su povezani sa Keltima „Today there are more people claiming some kind of Celtic identity than at any time in history,...“. (James S., The world of Celts, The Celts today, 181.str.). Ljudi, potomci ili onih koji to tvrde, još uvijek slave povijest i tradiciju, recimo u Patagoniji velški govornici drže festivale „eisteddfodau“, dok u Kanadi npr. u Glencoe, Inverness

County, Nova Scotia (New Scotland) ima gaelskih govornika koji pamte djela predaka rođenih u škotskim Visočjima. Zahvaljujuči tim ljudima znamo i razumijemo puno više o Keltima, njohovoj prošlosti, doprinosima koje su učinili, te o njihovoj kulturi i starim običajima. Da Rim nije pobijedio i pokorio ove narode, povijest Europe bi zasigurno bila drugačija. Kelti bi zasigurno bili centralna moć Europe.

2.2. Kultura Kelta

U sljedećim poglavljima se opisuje ono što je znano do sada o keltskoj kulturi. Što se zna o njihovom životu. Jedino uz arheologiju, tekstovima klasičnih pisaca i znanjem današnjih potomaka koji slijede i dalje poneke običaje možemo razaznati pojedinosti o keltskom društvenom ustroju, zajednicama koje su formirali, kojim jezikom su komunicirali, kakav odnos su imali sa susjedima, te zašto ih smatramo inovatorima Europe.

2.2.1. Društvo

O društvu Kelta se mislilo (još od mediteranskog svijeta) da se sastoji od divljaka i barbara, te da čak i nema društvene strukture. Grcima i Rimljanima su Kelti bili zanimljiv, ali u biti neciviliziran i barbarski narod. Novija otkriča pokazala su da to nije točno. Svakako je tu bilo mnogo više od barbarskog života gdje je ratovanje bila glavna i jedina zanimacija.

Tvorili su složenu i raznoliku skupinu društava, koja nikako nije bila homogena. Dok su neki pripadali malenim čvrsto povezanim plemenskim skupinama, drugi su bili u sklopu velikih ne pretjerano čvrstim (za razliku od prvih) konfederacijama. Nisu bili priprosti, ni ludi za ratovanjem, već vrlo vješti rudari, kovači, graditelji, poljoprivrednici i trgovci sa širokim rasponom međunarodnih veza.

Klasičari u najboljem slučaju su gledali Kelte kao plemičke divljake, a u najgorem kao opasne i nemilosrdne neprijatelje. Strah i fascinacija su bili vječni izvori u njima, i to zbog njihove nevjerojatne energije i bizarnih običaja. No ono što je još fasciniralo klasičare i čemu su se divili je mentalna agilnost i elokventnost Kelta. Brzo su učili i prilagođavali se, Cezar je bio očaran brzinom kojom su kopirali rimske vojne taktike.

Pismenost je bila vrlo rijetka, samo određen dio zajednice je bio pismen. Pisalo se najviše u južnoj i centralnoj Galiji. Razvojem grada se javila potreba za pisanjem i bilježenjem. Gali su izgleda ostavljali pisma mrtvima u pogrebnim lomačama. Kelti naročito u Irskoj su imali vrlo ravijenu usmenu književnost koja je bila odgovornost bardova i svečenika. Nažalost ni jedna od galskih epskih pjesama nije preživjela.

Gali koji su povijesno daleko poznatiji, osim toga su bili poznati po svom karakteru koji uključuje uzbudljivost, ljubavi prema hvalisavosti i razmetanjem. Opisuje ih se da su bili izrazito opasni u pijanom stanju što je bilo često. Galski muškarci i žene su bili izrazito ponosni na sebe, svoja djela i pretke. Nisu podnosili uvrede.

Arheološki nalazi sredinom 19.stoljeća su otkrili podosta o životu Kelta. Imamo i uvid u način na koji su gradili svoja naselja i ostale strukture. Pretežito u nizinama Velike Britanije postojala su cijela sela zaobljenih kuća. U izobilju je bilo drva, ogrijeva i trske za gradnju. Građevine su bile konstruirane tako da je u krovu načinjen otvor kako bi dim mogao izlaziti iz ognjišta u sredini kuće. Šiblje povezano ilovačom se koristilo za izradu niskih zidova. Gradnja kuća bi se započela postavljanjem dugih greda koje se šire iz središta i čine stožasti okvir koji je bio pričvršćen za okomite stupove poslagane u krug i zabijeni u zemlju. Zatim u Irskoj je nađeno 50 i više utvrda koje potječu vjerojatno iz željeznog doba.

2.2.2. Jezik

Keltski jezik i jezici spadaju pod dio indo-europskih jezika. Veze između keltskih jezika su često nejasne, jer su mnogi jezici (poput Hispano – keltski i galski) praktički izumrli ili u potpunosti izumrli - „Glavni keltski jezici: galski – izumro, danas samo na natpisima; goidelski – koji se dijeli na irski, škotski gelski i manski (praktički izumro); britonski – koji se dijeli na velški, bretonski i kornvolski (izumro).“ (C. Nora, Kelti: Kelti u Europi, str. 36.). Goidelski i britonski jezici spadaju u otočne, a svi ostali u kontinentalne.

Kada bi spomenuli sve znane jezike kojima su Kelti sporazumijevali, trebalo bi spomenuti piktski. U piktskom jeziku je uključen veliki dio galskog ili velškog vjerojatno rani oblik pošto više nije identičan današnjem velškom.

U Škotskoj su postojala (5. st. pr. Kr.) četiri naroda i četiri jezika: piktski, najstariji, na sjeveru; britonski, južno od Antoninova zida; irski u Argyllu; i anglijski, najmlađi. Posljednja dva su prevladala.

Britonska skupina za razliku od goidelske ima u mnogome pojednostavljene svoje padežne nastavke, nema srednjeg roda i dual. Skupine se još razlikuju u aspiraciji i inicijalnoj mutaciji. Ne zna se točno kada su se ovakve promjene dogodile. Vode se rasprave oko njihovog vremenskog nastanka.

2.2.3. Tehnologija

Običan Kelt željeznog doba bi uvijek uz sebe imao koplje za željeznim vrhom i štit, dok bogatija klasa bi još uz sebe imala mač, kacigu i u kasnije vrijeme željeznu košulju (eng. *shirt of iron mail*). Pretpostavlja se da su kovači izumili željeznu košulju oko 300. pr. Kr. U zadnjih četiri stoljeća prije Krista dogodile su se značajne promjene u razvoju taktika, rastučim bogatstvom i sofisticikacijom. Za većinu ratnika od latenskog perioda jedino naoružanje su bili štit i koplje koji su vjerojatno simbolizirali slobodan status i lovačku opremu umjesto ratne. Kelti su koristili štitove u borbi i u dekorativne svrhe.

Vrhovi koplja su nađeni u velikoj količini i raznolikosti, neka su bila široka i velika, dok druga su bila čudno zavijena ili bogato ukrašena, prije zbog izgleda nego funkcije. Što nam govori kako Keltima izgled je bio od opće važnosti.

U to vrijeme kotač je predstavljao izum koji je donio revoluciju u svijetu. Oni su s kotačem pravili bojna kola i koristili ga kao lončarsko kolo. Još od latenskog perioda lončarstvo se prakticiralo i već tada su imali sofisticirane peći s kojima su mogli kontrolirati dotok kisika u posudama. Kontroliranjem količine kisika lončari su mogli odrediti boju posuda, od crvene do sive i crne. Dekoriranje posuda je bio ozbiljan posao i svojevrstan zanat.

2.3. Religija Kelta

Stari Kelti su imali vlastitu religiju. Ona se u suštini razlikovala mnogo od religija ostatka Europe i klasičnog svijeta. Britanska znanstvenica, i autorica knjige koja se koristi u ovom radu, Nora Chadwick je zabilježila podosta o religiji starih Kelta.

Autorica govori o znanim običajima i ustroju kakav je bio zasnovan na podatcima, od meditranskih civilizacija što su ih prikupili do tadašnjih otkriča u arheologiji i novijoj literaturi.

Ne zna se mnogo o vjerovanjima starih Kelta. Religijski, ako i društveni običaji znatno su se razlikovali među keltskim zemljama. Možemo pretpostaviti da je prevladalo određeno jedinstvo vjerovanja premda je, s jedne strane, postojao trajni utjecaj autohtonih i lokalno ograničenih kultova, a s druge strane, osjećale su se posljedice kontakata s mediteranskim civilizacijama. Zbog nedosljednosti koje nalazimo u različitim izvorima ne može se identificirati temeljno jedinstvo. Samo izvori iz arheologije nam daju uvid u religijske običaje starih Kelta, pošto nisu imali pisanih izvora. Što se tiče pisanih izvora, za nodopunu o znanju o starim obredima možemo naći u rimsko-keltskim natpisima koji datiraju iz rimskog razdoblja.

Kelti niti u poganskim niti u kršćanskim vremenima nisu jasno razlikovali realnost ovog svijeta od nadnaravnih pojava. Imali su složen sustav obreda s ciljem održavanja harmoničnih odnosa između ljudi i bogova. Kelti su vjerovali da sve najvažnije na svijetu dolazi u trojkama. Kao i tri čovjekova doba, mjesečeve faze i tri razine svijeta – zemlja, nebo i more.

Kult ratnika je bio središte keltskog društva, u tolikoj mjeri se ratovanje smatralo važnim da kada ne bi bilo neprijatelja, Kelti bi se međusobno borili. Grobnice nam pokazuju kako se ratnička klasa smatrala vrlo važnom. Važni muškarci, aristokrati su bili pokapani sa bogato ukrašenim oružjem, nakitom i ostalom opremom poput oklopa. Borba je definitvno imala velik značaj za prosječnog Kelta. Predstavljala je „arenu“ u kojo su se osobni, obiteljski i plemenski savezi mogli testirati, ojačavati ili uništiti. Važan dio keltske religije je bila vjera u život poslije smrti. Ova teza nije dokazana, no mnogi pokopi su uključivali pohranjivanje dobara u grob. Što nas navodi na zaključak kako su Kelti vjerovali da je prelazak iz života u smrt bio putovanje u nekakvo novo postojanje na koji su mrtvi trebali doći pripremljeni. Također izvori tvrde da nije postajao koncept nagrada ili kazni nakon smrti. Zatim, zbog žestine keltskih mušakaraca u ratovima, navela je klasične komentatore da pretpostave kako su se Kelti radovali ponovnom rođenju u zagrobnom životu.

Kelti su prakticirali životinjsko i ljudsko žrtvovanje. Rimljani opisuju takve događaje kao nešto užasavajuče i prepuno horrora, iako samim Rimljanima mučenje i krvoproliće

nije bilo strano. Po arheološkim dokazima se zaključuje da učestalost tih obreda je bila mala, prakticirali su se samo kada je zajednica bila u opasnosti ili stresnoj situaciji. Postojao je i kult glave i lov na ljudske glave.

Tamo gdje područja nisu bila pod jakim utjecajem klasike, keltska svetišta nisu bila samo u hramovima, već na otvorenom, u prirodi. S ciljem da razdvoje svetišta od svjetovnih prostora. Božanstva su, prema vjerovanju Kelta, obitavala u svim zakutcima prirodnog svijeta. Posebna i važna mjesta su bila oko izvora, gajeva[4] i jezera. Svetište u Tolosi (Toulouse) je bilo prepuno zlata i srebra. Kelti su u jezera koja su smatrali svetima polagali svoja blaga kako bi udovoljili bogovima. Drveće je po vjerovanju predstavljalo vezu ovog svijeta i drugog svijeta gdje obitavaju duše i pretci; vjerovalo se i da su vrata koja vode u taj svijet. Mnoga svetišta su bila u šumovitim predjelima. Postojali su i hramovi, naročito galsko-rimskim područjima. Kameni rimsko-keltski hramovi u Britaniji tlocrtima su dosta sličili onima u Galiji. Unutrašnjost je sadržavala cellu ili svetište koje je pokatkad bilo podignuto, okruženo portikom ili verandom. U celu se ulazilo kroz jedina vrata, svijetlo je padalo vjerojatno kroz prozorčiće na zidu glavne lađe. Cele nisu uvijek bile kvadratne, neke su bile kružne ili mnogokutne. Cijeli hram je ponekad bio okružen pravokutnim zidom.

2.3.1. Driudi

Druidi su bili vrlo cijenjeni u keltskom društvu. Smatrani su intelektualcima, sucima, svetcima, astronimima i posrednicima bogova. Međutim nisu bili jedini od „svečeničkog“ staleža, postojali su i - kako ih Strabo naziva – „Vati“ čija je uloga bila manje važna od driuda, a smatrani su prirodnim filozofima i prorocima. U Britaniji, Galaciji, Galiji postajale su i svečenice (iako nisu bile driudi). Navodno su bile uz Druide, zazivajući bijes bogova, dok su Rimljani napali Monu (Anglesey).

[4] Riječ „gaj“ znači u ovom slučaju „šumarak“ ili „mala šuma“

sl. 2: današnji druidi

sl. 3: ilustracija druida

Malo se zna o Druidima. Iako su bili pismeni, prenosili su znanja na novu generaciju putem usmene književnosti, pamćenjem stihova. Ne postoje (ili još nije otkriveno) zapisi, arheološki tragovi, ni tekstovi, stoga kakve god tajne su imali nestale su zajedno s njima. Tokom stoljeća se pogrešno tumačilo o njihovom načinu života. Antički zapisi i predaje u kasnijem irskom folkloru su nejasno putem romantičnih mitova i pogrešnim shvaćanjima tumačili život Druida.

Prema Cezaru, Druidi su bili visoko organizirano bratstvo unutar plemena, koji su se godišnje okupljali na području Karnuta[5] u Galiji kako bi se savjetovali i izabrali poglavicu Druida. Navodno su se nalazili na njima svetom mjestu, vjerojatno u šumskom području.

Riječ *Druid* je povezana sa keltskim izrazom za hrast. Drveća i sveti šumarci[6] su nedvojbljivo bili vrlo važni u keltskom religioznom svijetu. Iako se popularno smatra za njih da su bili neka vrsta nesvjetskih podvižnika, oni to nisu bili. Ako ne bi došli do

[5] Keltsko „močno“pleme koje se nalazilo u središtu Galije
[6] Galačani su se okupljali na mjestu znanom kao *Drunemeton* što znači „hrastovo svetište“

zaključka na svojim okupljanjima znalo je doći do borbe, zatim osim za vrijeme žrtvovanja Druidi su se primjetno razlikovali u izgledu od ostalih Gala ili Britanaca. Poput rimskih svečenika bili su bliski u zajednici i svakidašnjem životu. Pretpostavlja se sa nesigurnošću da je u svakom plemenu bila specifična grupa Druida. Kasniji Irski spisi navode kako je svaki kralj imao osobnog Druida koji ga je služio. Druidi, ostali svetci i po mogučnosti bardovi[7] su nosili odgovornost za svijest o identitetu zajednice u kojoj su bili.

U keltskim mitovima su opisani kao spiritualni proroci i šamani koji posjeduju vanzemaljske moći i posjedovali dar mudrosti, liječenja i gledanja u budučnost. Živjeli su u temeljnoj i dubokoj vezi sa prirodnim i natpriodnim silama, te su djelovali kao posrednici između svijeta živih i mrtvih, između vidljivog svijeta ljudi i nevidljivog „vanjskog“ svijeta u kojem obitavaju čudesna i natprirodna bića, duše i duhovi. Najpoznatiji od druida je Merlin, koji je čuvao i savjetovao kralja Arthura. Također u mitovima su poznati Amairgen, Taliesin i Cathbad. Nisu svi bili dobročudni, Morgan mračna čarobnica, Nimue i Calatin su koristili svoje moći čineći razna zlodjela smrtnicima, te u svoju vlastitu korist.

Neki su živjeli u osami u divljini, dok su drugi bili uvaženi u keltskom društvu.

Oni su bili čuvari plemenskih običaja i provodili su plemenske zakone. Sukladno sa rimskim svečenicima, vodili su računa o kalendaru, odlučivali o festivalima, žrtvovanjima i trgovini.

Pošto su bili privilegirani članovi u društvu nisu morali služiti u vojsci i plaćati poreze. Štoviše su bili blisko uključeni u politici, diplomaciji, sudjelovali su ratnim deklaracijama i pregovorima u sklapanju mira. Strabo ih opisuje kao najpravednijima od muškaraca, često su bili pozvani u određivanju pravde i kazni za kriminalce. Odlučivali su u tome tko smije pristupiti javnim ceremonijama, koga protjerati ili mu utjecati na status. Jedan od glavnih zadataka je bilo podučavanje novih naraštaja u njihove redove. Naraštaji su učili o liječenju, astronomiji, svetim običajima, te kako se zalagati bogovima u službi zajednice. Neki klasični autori su izvjestili da su Druidi vjerovali u besmrtnost duše, koja je prelazila na drugo tijelo poslije smrti.

[7] Profesionalni pučki pjesnik - pjevač

Postoje i današnji naraštaji koji prakticiraju druidske nauke. Pošto imaju stogo pravilo šutnje o svojim običajima, imamo samo arheologiju, klasične tekstove i domaće keltske književnosti koji nam mogu reći ponešto o njima.

2.3.2. Mitovi keltskog svijeta

Bogatstvo i cijeli opus mitova i raznih djela bi bio potpuno izgubljen dolaskom Rimljana i krščanstva na vlast. No krščansko preobračenje nije značilo uništenje keltske ostavštine. Redovnici u 5. st. i nadalje su sa velikim interesom i pažljivošću bilježili i zapisivali drevne sage.

Zahvaljujući irskim redovnicima koji su bilježili i sučuvali mnoge priče imamo nekakav trag keltske usmene književnosti, koju nije osvojio Rim. Učenjaci su posvetili svoju pažnju skupu priča nazvan Ulster ciklus. Jedna od najpoznatijih epskih proza u ovom ciklusu je *Táin Bó Cúailnge* („Colleyev prepad stoke“). Poput Ilijade i Sage o Beowulfu, priča se temelji na svijetu ratničke aristokracije gdje čast, slava i borbenost su bitniji od samog života, i gdje bogatstvo se postiže pljačkom. Tijekom srednjeg vijeka su se zapisivale priče o herojima poput kralja Arthura, Cú Chulainn-a, Conchobar mac Nessa...

Postoje mitovi koji govore o prvim narodima koji su nastanili i osnovali Irsku. Zvali su se *Tautha Dé Danann* što znači „narod božice Danu“. Njihov Kralj je bio *Eochaid Ollathir* (Otac svega) ili „Dagda“ (dobri bog). Koji ih je vodio u bitku protiv Fir Bolga.

Kelti su vjerovali u Drugi svijet opisan kao nezemaljsko magično područje koje je bilo odredište mrtvih, također i dom nadnaravnim bićima i čudovištima. U kasnijim književnim izvorima se spominjalo takvo mjesto. Također objašnjenje zašto se Kelti nisu bojali smrti leži u njihovoj vjeri u mjesto koje sliči „valhali“.

2.3.3. Bogovi starih Kelta

Drevni Kelti su bili mnogobošci poput svojih sunarodnjaka Rimljana i Grka. Ako gledamo i ravnamo se po irskim mitovima, njihovi bogovi su bili kao i olimpijski bogovi: nepredvidivi, pogrešni i opasni. Baveći se sa bogovima, ponekad duhovima i natprirodnim silama je bila svakodnevnica.

Ono što se zna da Kelti nisu imali zajedničke bogove to jest nije postojala zajednička religija Kelta. Arheološki nalazi i natpisi upučuju na to da je svako pleme, obitelj ili malo mijesto imalo vlastite bogove zaštitnike, čije štovanje nije isključilo štovanje drugih bogova. Antropomorfiacija bogova je započela tek nakon željeznog doba, dotada za razliku od svojih susjeda, Kelti svoje bogove nisu doživljavali u ljudskom obličju.

Keltska božanstva su često prikazivana sa tri lica ili glave. Kelti su vjerovali da sve važno u svijetu dolazi u trojkama. Bogovi su bili prikazani u raznim oblicima što se tiće broja tri: kao trijade, sa tri lica, ili je dređeni bog imao tri stajališta. Mogli su mijenjati oblike i pretvarati se u životinje, što je česta pojava u irskim mitovima.

Dagda što znači „dobri bog". Radio je dobra djela, čuda, kontrolirao vrijeme...vjerojatno je smatran bogom ratarstva. Njegovi atributi su velika toljaga i magični lonac, što je slično galskoj inačici (bog *Sucellos* je imao čekić i lončić).

Morrigan „fantomska kraljica" je bila dio *trijada* i božica rata. Ostale dvije su *Macha* i *Babd*. Pojavljivala se na bojištu u obliku vrane ili gavrana. Za nju se smatralo da unaprijed zna sudbine ratnika u bitkama. Brojne keltske božice su upravljale ratom i lovom.

Božica Babd ili *Badhbh* („vrana") kao i Morrigan u irskim pripovijestima su odražavale brojne elemente utrostručavanja, transformacija, plodnosti i agresije.

Artio – šumska božica, pretpostavlja se da se mogla pretvoriti u medvjeda.

Teutates – bog plemena, vjerojatno imao više značenje. Mnogi bogovi nose njegovo ime što znači da su ga štovali mnoga plemena. Riječ „tautha" znači narod ili pleme, vjerojtno od te riječi je bog dobio naziv.

Lugos o kojem se malo zna se poistovječivao sa rimskim Merkurom.

Taranis je inačica rimskog Jupitera. Ime vjerojatno znači „gromovnik", često je prikazan kako drži munju. Njemu su se prinosile ljudske žrtve.

Lenus ili rimski Mars, bog rata (plemena Treveri), ali i iscjelivanja, također je štitio djecu.

Cernunnos ili „Rogati svetac" ili „rogati" ili „bog sa jelenjom glavom" je bio bog i zaštitnik šume i gospodar životinja. Obično je prikazan sa jelenjim rogovima, i u nekim

slučajevima kako u jednoj ruci drži tork, a u drugoj zmiju. Njegov natpis se pojavljuje samo na jednom oltaru iz Pariza.

Galska božica *Sirona* bila je povezana sa zmijama što znači da nije bila zaštitnica zmija, već iscjeliteljica. U drevnom svijetu su zmije posvuda bile simbol liječenja. Njena svetišta su bila smještena na izvorima što kao činjenica potvrđuje da je bila iscjeliteljica.

Sulis – božica slična rimskoj božici Minervi. Ona je dijelila pravdu i davala kazne u ime onih koji su je štovali.

Belenus – keltski ekvivalent Apolona, rimskog boga medicine. U njegovom svetištu na oltaru su se donosile figurice novorođenčadi i konja, oni koji su ih donosili nadali su se izlječenju.

Široko je bio rasprostranjen kult *Epone* - božice konja. Bila je prikazana kako sjedi na kobili koja ponekad prati ždrijebe. Ona je bila jedino keltsko božanstvo koje se častilo u Rimu i da se njeni atributi nisu nikad mijenjali za razliku od drugih keltskih božanstava.

Još od mlađeg paleolitika je postojao kult *Matres* ili *Matronae*, što znači božica-majka kojima su se davale posvete. One su prikazivane obično u trijadama, često noseći dojenčad (cornucopiae) i košarice s voćem. Predočuju romaniziranu keltsku interpretaciju božice-majke. Obično su nazivane po gradovima gdje su se štovale i koje štite. Recimo takva je bila *Matres Nemausicae* u Nimesu i *Matres Glanicae* u Glanumu. Božice nisu samo čuvale gradove, neke su bile u braku sa bogovima.

2.3.4. Krščanstvo u keltskom svijetu

Prema legendi 444. godine (u stvarnosti vjerojatno par dekada kasnije) je Sv. Patrik ustanovio biskupstvo u uporištu Armagha koje je par milja udaljeno od Navana. Kroz par stoljeća manastirska sjedišta su postala središta moći. Naravno neka su imala veći utjecaj od sekularnih vladara. Mnogi plemiči se nisu slagali sa takvim promjenama jer su im bile uskračene ovlasti i privilegije. Razvoj Irske crkve i kršćanstva bio je popračen jedinstvenim uzorkom, koji se kretao oko samostana umjesto biskupstva. Imali su vlastitu metodu računanja blagdana poput Uskrsa, vlastite metode brijanja glava... također su odavali snažan, ali prikriveni kontinuitet s poganskom Irskom. Htjeli

su ukomponirati staru religiju u doktrine i praksu kako bi pomogli u preobračenju. Kao primjer takvog ukomponiranja imamo Sv. Brigid koja je vjerojatno nastala prema božici istog imena, zatim Sv. Ann prema božici Anu. Kakva god da je bila u svojoj osobnosti, irska crkva je procvala u vodeće središte učenosti sjeverozapadne Europe, sa internacionalnim i čuvenim centrima koja su ustanovljena u Clonamacnois-u i Glendalough-u. Studenti su se skupljali u irskim samostanima, te irski misionari su djelovali na britanskim otocima i diljem Europe. Pljačkaški pohodi Scotta u britaniji, te kasniji pastoralni kontakti između irske crkve i njenih u području Britanije su doveli do nevjerojatnog procvata u religiji, a pogotovo u umjetnosti. 789. p. Kr. dogodili su se prvi vikinški napadi na istočnim obalama Britanije. U narednim godinama irski samostani su postali pljačkaške mete novih došljaka. Dolaskom poganskih Norvežana razvoj Irske je završio i tako započela duga i tragična povijest stranih intervencija.

2.4. Keltska umjetnost

Objasniti to jest predstaviti umjetnost Kelta potrebno je proči mnoga arheološka otkriča i nalazišta koja datiraju iz europskog bročanog i željeznog doba pa sve do renesansnih djela samostanskih redovnika kako bi shvatili uopće što je keltska umjetnost. Za ovaj uvod će se najviše koristiti knjiga Lloyd-a i Jennifer Laing*: Art of the Celts*. U njihovom djelu imamo detaljan i bogat opis razvoja i karakteristika umjetnosti jednog od najvažnijih naroda koji su oblikovali Europu.

Često je prihvačena ideja o keltskoj umjetnosti da se odnosi na umjetnost proizvedenu u Europi između 5.stoljeća pr. Kr. i 1.stoljeća p.Kr. od ljudi iz željeznog doba koje zovemo to jest smatramo Keltima; zatim se odnosi na umjetnost Britanije i Irske u razdoblju između 5. do 12. stoljeća p. Kr., izvan anglo-saxonskih područja. "Keltsko" je izraz koji se koristi za umjetnost raznolikih stilova. Čak i Julia Farley, glavna kustosica izložbe „Ceslts: Art and identity" u British Museum-u, navodi da je teško definirati specifičnosti keltskog dizajna.

Mnogi udruženi elementi nisu podrijetlom keltski, već adaptirani iz drugih umjetničkih repertoara koji su suptilno izmjenjeni. Njena (umjetnost) najupadljiva karakteristika je raznovrsnost i eklektičnost. U raznim vremenima keltska umjetnost je posudila ili prisvojila razne elemente od klasične Grčke, orijentalne, rimske i vikinške (germanske) umjetnosti.

Umjetnost Kelta se razlikuje od klasične (antika) umjetnosti, te većine zapadne umjetnosti od renesanse. Keltima u interesu nije bila imitacija prirode ili ideal ljepote. Gotovo uvijek su se trudili izbjeći ravne linije, a samo u rijetkim trenutcima su pokazali interes u simetriju. Umjetnost je najprije od svega čisto ornamentalna, no u svojim kompliciranim ornamentima možemo naći primjere simbolizma. Iako su umjetnici bili upoznati sa negativnim prostorom i samom uporabom područja koje će biti ornamentalno ispunjeno, u radovima možemo primijetiti pojavu *horror vacui*-a (strah od praznog prostora). Keltski umjetnik se najbolje snalazio kada je dekorirao metalne predmete ili ukrašavao stranice knjiga gdje mu je ograničena površina donijela priliku za detaljan rad u minijaturi.

Raznovrsnost u sadržaju umjetnosti je stvorila pitanja o postojanju keltske umjetnosti kao cjeline. Neki učenjaci vode rasprave o tome da bi bilo bolje razgovarati o "latenskoj umjetnosti"

2.4.1. Brončano i željezno doba

Prije osnutka prave keltske umjetnosti koja vjerojatno nastaje početkom 5.stoljeća p. Kr., uključujući latensku kulturu, preteča elemenata te kulture se može razaznati već u brončanom dobu i Hallštatskom željeznom dobu Europe. Obrtnici i umjetnici primjenjuju geometrijske linearne uzorke kako bi ukrašavali mačeve, konjsku opremu, figurativne predmete i diskove. Česta tema za ornament je bio ciklus razdoblja za poljodjelstvo ili kalendar poljodjelstva. U ranom brončanom razdoblju, naprimjer u Mađarskoj, figurice i slični predmeti su bili izrađeni i imali simbole i prikaze domaćih životinja poput konja, svinje, ovce ili psa, također i divljih životinja poput vepra i medvjeda. Već sredinom brončanog doba (15. i 14. st. pr. Kr.) umjetnici su eksperimentirali sa trodimenzionalnim prikazima ljudskog bića, spajajući i stvarajući neobična stvorenja napola ljudska napola životinjska - ptice u ovom slučaju - zatim vrčeve u obliku ptica sa ljudskim licima. Taj novi naturalistički pristup je vjerojatno dobio utjecaj od kontakta sa mediteranskim svijetom. Prikazi „čovjeka-ptice" daju nam pogled u početke ljubavi prema tranformacijama koja je tipična za Kelte. Što se tiče umjetnosti posuđa, izvanredni primjeri su dvije brončane posude oblikovane u ptice nađene na karpatima.

U kasnijem dobu umjetnici će zahvaljujući trgovini početi razvijati temelje onoga što će kasnije biti znano kao latenski stil. Mnoga dobra uvezena putem trgovina s drugih mjesta će zaintrigirati keltske obrtnike, te će razvijati svoja djela pomoću uzoraka iz drugih zemalja viđenih na raznim predmetima iz stranih zemalja.

2.4.1.1. Halštatt

Ekonomski razvoj koji doveo do sljedeće značajne epohe u repertoara keltskog umjetnika se odvio u području u blizini južne Njemačke gdje su se kasnije faze kulture polja sa žarama razvile u halštatsku kulturu, nazvanom po nalazištu u zapadnoj Austriji.

Jedno od najvažnijih otkrića brončana obredna kola nađena u Strettweg-u u Austriji. Predmet je nađen blizu grobnice u Halštatu. Kola su visoka oko 30 cm, na njima se nalaze figure – vjerojatno ratnika, a u samom središtu se nalazi veliki vrč kojeg nosi figura znatno veća od ostalih figura, koja predstavlja žensku božicu. Ono što je vrlo bitno je što možemo uočiti spoj različitih stilova. Ratnici podsjećaju na drvene i brončane figure, kao i rezbarene figure u kamenu nađene preko cijele sjeverne Europe; dok lik božice nalikuje na rane grčke brončane figure. Što nije začuđujuče pošto su se tada otvarali trgovački putevi. Svrha tih kola je dan danas nejasna. Možda predstavlja scenu lova, neki kažu da predstavlja obred žrtvovanja, dok drugi tvrde da je u pitanju slavlje žetve. Ono što je sigurno da su kola iz Strettwega jedan od najneobjašnjenijih dokaza željeznog doba u Europi.

Nalazište u Halštatu je vrlo važno jer se smatra da artefakti nađeni na nalazištu predstavljaju dokaze prvih keltskih naroda. I što je još važnije podudaraju se sa bilješkama iz tekstova klasičnog svijeta.

2.4.1.2. La Tene

La Tene kultura je dobila naziv po nalazištu („The Shallows“) pored jezera Neuchatel u Švicarskoj, međutim većina artefakata je nađeno još sjevernije u središtu Rajne i Hunsruck-Eifel regije. Ovo je područje poznato po grobnicama još iz brončanog doba, no nije bilo upadljivo za kasna halštatska vremena arheolozima. Društvo se izgleda

uzdiglo preko trgovine sa mediteranskim svijetom, međutim kontrola je vjerojatno bila na strani Kelta, a ne Grka i Rimljana. Trgovački putevi su bili i preko Alpa. Još od početka 5.stoljeća pr. Kr. Etruria je bila uključena u trgovini sa centrima moći La Tene kulture preko rijeke Mosel.

Bogatiji sloj Kelta je favorizirao opremu za ispijanje vina. Opreme poput pečenih flagona i Stamnoi-a ili brončanih posuda za vino, i keramiku. Ostali diplomatski darovi poput Vix krater-a[8] nisu nađeni u grobovima rane latenske kulture. Bogati grobovi su svojstvo latenske kulture;arheološki nalazi ukazuju na ratničku aristokraciju koja je bila u poziciji pokrovitelja razvijajuće umjetnosti.

Još od 1940.-te latenska se umjetnost klasificirala, po šemi Paul-a Jacobsthal-a, na četiri stilova nazvanim; „rani“, „waldalgesheim“, „plastični“, „stil mačeva“. Stilovi su inicijalno smatrani da karakteriziraju razdoblje koje počinje od „ranog“ stila, kojeg naslijeđuje „waldalgesheimski“, koji su kasnije zamijenile suvremeni stilovi: „plastični“ i „stil mačeva“. Kasnija istraživanja daju pretpostavku kako ove podjele su kronološki besmislene, zato što raniji stilovi (rani i waldalgesheim) ostaju i nisu zamijenjeni.

Mnoga djela latenske kulture izrađena u nizu medija, od malenih zlatnih svetih predmeta do masivnih kamenih spomenika (oni se pojavljuju kasnije dolaskom krščanstva), su se ukrašavala krivudavim i zavojitim uzorcima (pleter). Takvi potezi nagovješćuju da su se keltski umjetnici gnušali praznine i da su ispunjavali svaki prazan prostor. Jedne od najreprezentativnijih „keltskih“ umjetnina su one gdje su umjetnici napustili strogu simetriju tečnih uzoraka u kojoj se oblici ljudi i zvijeri pojavljuju i nestaju pred očima promatrača. Priroda keltske umjetnosti je kozmopolitska, što možemo zaključiti po raznim elementima posuđenima iz klasičnog svijeta, poput motiva palmete i lotusa. Još sa zapanjujući kružnim oblicima možemo zaista otkriti istinsku moć keltske umjetnosti. Latenska „keltska“ umjetnost je po svemu sudeći eklektična. Kako je Rim prihvatio i prisvojio, a nije uništio većinu kulture naroda koje je pokorio, tako je i keltsko društvo. Nalazimo široki raspon motiva i repertoara simbola. Iako se čini da je umjetnost apstraktna, nereprezentativna zbog čega se keltska umjetnost smatrala samo uzorkom.

[8] Velika brončana posuda u koju se miješalo vino sa vodom i serviralo na okupljanjima

2.4.2. Otočna umjetnost

Pod otočnu umjetnost spada sva keltska umjetnost koja je proizašla iz područja Velike Britanije i Irske od tuda i naziv „otočna“. Od utjecaja Rima i dolaskom naroda poput germana i anglo-saxona do krščana rodio se novi oblik keltske umjetnosti.

2.4.2.1. Renesansa keltske umjetnosti

„Još od 7. stoljeća kontakt između irskih samostana i samostana iz Britanije i s europskog kopna rezultirao je usavršenim umjetničkim stilom koji je predstavljao izuzetnu mješavinu irskih, britanskih, anglosaksonskih, piktskih i kontinentalnih elemenata.“ (Wood, J.: Kelti, str. 114). Rodila se nova vrsta umjetnosti čijem stvaranju su uvelike zaslužni Irci, Anglo-saxoni i Pikti. Preobračaj kelta na krščanstvo je doveo do nove faze u keltskoj umjetnosti. Umjetnička djela ovog doba su imala krščansku funkciju i značenje. Tijekom 5. st. pa sve do 8. st. postojao je kompliciran odnos anglosaksonske i keltske umjetnosti. Dolaskom Germana došla je i takozvana „barbarska“ umjetnost.

Nevjerojatan broš iz Tare koji se smatra primjerom hiberno-saxonskog stila je nastao mješavinom ranog latenskog stila i „životinjske“ umjetnosti koje tada bila česta diljem Europe. Životinjski stil se razvio u zapadnim rimskim provincijama, te je inspirirao Germane, Irce, Britance i Pikte. Prevladavajuće tada umjetničke tehnike uključivale su romano-keltko emajliranje, rimsku izradu stakla – *millefiore,* te imitaciju rimskih fasetiranih rezbarenja na metalu. Redovnici su bili nova generacija obrtnika u ovom periodu. Oni su zaslužni za izradu prelijepih inkunabula i iluminiranih rukopisa koji se pojavljuju u ovom dobu.

2.4.3. Obrada metala

Kelti su posjedovali nevjerojatno znanje i vještine u obradi metala za to doba. Osnovni predmeti od metala su bili oruđe i oružje. Dolaskom raznih stručnjaka dolazi naravno do razvoja kompletnog procesa, mogučnosti obrade drugih, težih metala i širi se primjena, sa njom i nove mogučnosti. Radile su se posude, kako obične svakodnevne,

tako i posebne sa većim značajem; zatim nakit i amajlije, razne kopče i torkovi[9]; oprema za konje, oružja razna i oruđa. No to nije jedino po ćemu su poznati. Kelti naime nisu samo izrađivali predmeta od metala već su ih i ukrašavali i to vrlo viješto.

Pleter je bio jedan, a vjerojatno i glavni ukras koju su koristili. To je još poznatije i kao „latenski stil“ jer se tad pojavilo. Staklo i koralji su isto korišteni u obradi. Britanski kovači izrađivali su ogledala ukrašena urezanim, asimetričnim motivima. Zatim su savladali tehniku glaziranja od kojih su izrađivali još spektakularnije predmete.

Tork je bio uobičajen nakit koji su kelti nosili, naročito pripadnici visokog staleža. Smatrao se amajlijom s kojima se prizivala božanska moć i zaštita. Bogovi su često prikazivani kako drže ili nose torkove. Obično su bile od zlata. Neki su bili puno veći od nakita koji se nosio, i bio prisutan na kipovima bogova. Čini se da se ovaj nakit pojavljuje u fazi zrelog latenskog stila ili poznatije Waldalgeheimski stil, i datira iz druge polovice 4. st. pr. Kr., tada se počinju i emajlirati brončani predmeti.

2.4.4. Kiparstvo

U keltskoj umjetnosti postoje i kiparska djela. Tijekom rimsko-keltskog razdoblja rasprostranjene su bile kamene figurice koje su bile pod utjecajem klasične kulture. Nešto kasnija inovacija su bili elegantno oblikovani kipovi. Kiparstvo i arhitektura u rimskoj Galiji su se pojavili na jugu, osobito u područjima oko Marseilla, na ušću rijeke Rhóne. Trgovinom i kolonizacijom susjeda (Grčka, Etrurija, Španjolska) Kelti su usvojili još jednu umjetnost - kameni kipovi. Entremont je bilo važno mjesto u galskom kamenoklesarstvu.

[9] „Torc“ – vrsta cijevaste ogrlice koje su Kelti nosili.

sl. 4: kameni križ

Dolaskom kršćanstva pojavila se i pospješila izrada spomenika i kompleksnih kamenih križeva. Karakterističan keltski križ je nastao iz Kristovog monograma „CHI-RHO“. Prvi dio rho (noga) je postao uspravni dio križa, dok se ukrašeni - oblik slova x – uspeo i postao vodoravan dio križa okružen glavom rhoa. Od 8. st. nadalje ovi križevi su postali važan dio irske samostanske skulpture. Križevi su bili ispunjeni isprepletenim životinjama i zavojitim dekoracijama. Ponekad su ti križevi se nazivali *cross an screapta* (križ skulptura). Pretpostvlja se da su taj naziv dobili zbog biblijskih motiva i priča koje su prikazivali, taj običaj se nastavio, sa pričama iz evanđelja, i u 10. st. gdje se dosegao vrhunac u izradi i kompleksnosti. Čest naziv je bio i *cross aird* (visoki križ). Pretpostavlja se da keltski križ kao simbol je postajao još tisuću godina prije dolaska kršćanstva. To je zbog činjenice da se križ pojavljuje u mnogim drevnim kulturama. Prema teoriji keltski križ predstavlja četiri kardinalna smjera, dok druga teorija je da predstavlja četiri elementa – zemlja, zrak, voda i vatra.

2.5. Dizajneri koje je inspirirala keltska kultura i tradicija

Keltska umjetnost od bronČanog doba pa do ranokršČanskih irskih djela je inspirirala današnje mnogobrojne umjetnike i dizajnere. Ovi umjetnici i dizajneri koriste elemente keltske umjetnosti u svojim radovima.

Simone Rocha, jesen, 2015, Guildhall, London – modna revija inspirirana keltskom umjetnošću u kojoj sudjeluju razni modni dizajneri. Navesti ćemo neke od njih:

Simone Rocha – modna dizajnerica. Rođena 1984. u Irskoj u Dublinu. 2008. diplomirala je za prvostupnika humanističkih znanosti u modi na National College of Arts and Design u Dublinu. 2010. nastavlja profesionalnog umjetnika u modi (fashion MA) na Central Saint Martin's College u Londonu. Iste godine debitira na London Fashion Week u rujnu.

sl. 5: Simone Rocha: kolekcija za proljeće 2015.

Jonathan Anderson – modni dizajner, osnivač „JW Anderson"-a i kreativni direktor. Rođen 1984. u gradu Magherafelt u Sjevernoj Irskoj. Prvi posao u modi je dobio u Dublinu u robnoj kući. 2005. diplomira na London College of Fashion. Anderson je započeo svoju karijeru u Pradi radeći kao vizualni prodavač. 2008. izdaje mušku kolekciju. Njegova prva kolekcija sa oznakom „JW Anderson" je dobila priznanje kritike.

sl. 6: Jonathan Anderson: kolekcija proljeće-ljeto 2015.

Christopher Kane – Rođen 1982. u Škotskoj. Kane je postao „upečatljiv“ sa neobičnim dizajnima i originalnim idejama. U Londonu 2000. se preselio kako bi studirao na Central Saint Martin's-u. Tamo je završio magisterij za modnog dizajnera. Tokom studija imao je priliku raditi sa Gilesom Deaconom i Russellom Sageom. 2005. kada je osvojio Lancome Color Award, primijetila ga je Donatella Versace. Diplomirao je 2006. započeo rad u Versace-u kao konzultant. Kasnije daje otkaz i radi svoju trgovinu, iste godine dobiva nagradu Scottish Fashion Awards.

sl. 7: Christopher Kane: jesen 2015.

Jonathan Saunders – je škotski modni dizajner, poznat po svojim radovima sa tiskom i tradicionalnim tehnikama tiska. Rođen 1977. u Glasgow-u. Njegove dizajne su nosili mnoge poznate ličnosti (Mischelle Obama, Kylie Minogue, Madonna, Sienna Miller). 1999. diplomirao na Glasgow School of Arts za bakalara u tekstilnom printu, te nastavio za profesionalnog umjetnika u Central Saint Martin's-u 2002. iste godine svojom kolekcijom osvaja Lancome Colour Award. Bio je povjeren dizajnirati printeve za Alexandera McQueen-a i napravio je bird-of-paradise print za McQueen-ovu kolekciju 2003.

sl. 8: Jonathan Saunders: jesen 2015.

Holly Fulton – rođena 1977. u Edinburgh-u. Modna dizajnerica, radi u Londonu gdje je osnovala svoju modnu etiketu 2009. njen stil uključuje 3D motive, neočekivana grafička rješenja, inovativna upotreba tekstila i osebujne modne dodatke. Naziv „queen of prints“ joj je dodijeljen. Diplomirala je 1999. na Edinburgh College of Art. Nakon studija radi razne poslove kao učiteljica, njegovateljica, voditeljica galerija, zatim radi u Koh Samui – modnoj trgovini u Londonu. 2005. se prijavila za profesionalnog umjetnika u modi na Royal College of Art. 2009. osvaja Swarovski nagradu i nagradu za mladog škotskog dizajnera godine. 2010. osvaja Elle nagradu za sljedećeg mladog dizajnera i British Fashion Council NEWGEN nagradu.

sl. 9: Holly Fulton: kolekcija za proljeće 2015.

Sherri O Designs – „Sherri O Designs – wool + silk Wearable art“ je brand koji je osnovala umjetnica Sherri Odegaarden, gdje proizvodi i prodaje svoja djela od filcane vune i svile. Svoje tekstilne tvorevine ukrašava raznim uzorcima pa tako koristi i keltski pleter. Prodaje svoje odjevne predmete poput šalova, ponča i ogrtača u nekolicini dučana.

sl. 10: Sherri O Designes: šal sa uzorkom pletera

American celtic – izložba djela umjetnika koji su inspirirani drevnom keltskom umjetnošću

Umjetnici i članovi American celtic-a su:

Michael Carroll – Rođen i odrastao u jugozapadnom dijelu Chicaga, studirao je za svečenika u školi Quigley South i Niles College prije nego je diplomirao na studijskoj umjetnosti sa sveučilišta Loyo University of Chicago. Imao je sreću što je bio jedan od posljednjih studenata pokojne profesorice Margaret Dagenais, osnivačice Odjela za likovnu umjetnost i jedna od najboljih američkih kaligrafa i iluminatora. Ona ga je Prva upoznala s keltskom umjetnošću i djelima Georgea Baina, koja će kasnije poslužititi u njegovim radovima. Kada je shvatio mogučnost oživljavanja umjetnosti keltskih redovnika, odlučio se za umjetničku karijeru. Odlučan da ne kopira djela starih, već umjesto toga proizvodi samo originalan dizajn, započeo je sedmogodišnje samozaposleništvo kako bi naučio njihove povijesne metode gradnje. 1998. godine prvi

je objavio svoja umjetnička djela javnosti, pokretanjem njegove web stranice www.mccelticdesign.com. Godine 1999. pridružio se umjetnicima Cynthia Matyi, Stevenu O'Loughlinu, Patricku Gallagheru i Jen Delyth kao osnivačem American Celtic-a, prve velike skupne izložbe keltske umjetnosti u Sjedinjenim Državama i društvo umjetnika. Carroll je 2015. godine primio nagradu za vizualnu umjetnost IBAM (Irske knjige, umjetnosti i glazbe), a od 2018. instruktor je keltske umjetnosti u Irskom američkom baštinskom centru u Chicagu. Također je predavao kaligrafiju u LaGrange Art League i osvojio je najbolju izložbu na festivalu umjetnosti Weast End 2019. u LaGrange IL-u.

Cynthia Matyi – (1948. – 2014.) Godine 1985., u posjeti Škotskoj, Cindy Matyi je naišla na ritmički, umjetnički stil koji je od tada zaintrigirao i dominirao njenim slikama. Prepleti, spiralni, nemirni motivi, koje su drevna plemena koristila na grobovima, oružju i nakitu, a kasnije su ih redovnici tranformirali u nevjerojatne lijepe i složene osvijetljene stranice rukopisa, sada igraju važnu ulogu u velikim uljanim slikama koje stvara. Cindy Matyi vodi rastuću tvrtku postmodernih umjetnika čiji originalni radovi privlače međunarodnu pozornost kao dio žive tradicije.

Steve O'Loughlin – Rođen u Duluth Minnesoti, 7. studenog 1958., još kao dijete se preselio u Sacrament California, gdje je odrastao i dalje živi. Diplomirao je slikarstvo na Kalifornijskom fakultetu za umjetnost i MFA od Umjetničkog instituta u San Franciscu 1988. Na prvoj godini fakulteta je na nastavi iz povijesti srednjovjekovne umjetnosti gdje je ugledao stranicu iz knjige od kellsa, od tada postao fasciniran keltskom umjetnošću. Nakon što je diplomirao, počeo je istraživati ovu drevnu umjtničku formu. Od 1999. do 2011. izveo je niz radova i izlaganja u New Yorku, Chicagu, Cincinnatiju, Los Angelesu, Lexington KY, St. Louisu i Milwaukeeju. Izlagali su i na irskim sajmovima u Columbusu Ohio, Milwaukee i Los Angelesu. Javnim umjetničkim radom se bavi od 2003., stvarao je desetke freski za škole, knjižnice, javne parkove, crkve i privatne komisije. Trenutno radi na crkvi Altarpiece for Holy Nativity Church u Westchester Los Angelesu.

Jen Delyth – Velška umjetnica Jen Delyth stvara originalnu keltsku umjetnost, nadahnuta duhom u prirodi, keltskom mitologijom i simbolizmom. Njena djela izražavaju duboke i bitne aspekte keltske tradicije. Izvorna djela inspirirana keltskom

ostavštinom Jen Delyth široko su objavljena i izložena u Sjevernoj Americi, u rodnom Walesu i internacionalno. Ilustrira kalendare, časopise i čestitke „Celtic Mandala“, te je stvorila liniju tekstlinih radova i poklona. Keltic designs od Jen Delyth, prikazuje njene dizajne, likovne grafike i slike izložene međunarodno, u grupama ili samostalno. Također i spisateljica keltske mitologije i simbolizma, njezina knjiga „Celtic Folk Soul - Art, Myth & Symbol“ je skup njenih radova i tekstova kroz 20 godina rada.

3. EKSPERIMENTALNI DIO – KREATIVNI PROCES

3.1. Keltski pleter

Pleter je jedan od najpoznatijih uzoraka i pretpostavlja se sa naglaskom da je izvorno keltski. Taj podatak se dan danas nezna. Da li je to uopće bitno?

Ono što znamo o pleteru da su ga Kelti vrlo rado i često koristili.

Uzorak simetričnih vrpca isprepletenih jedna preko druge bez kraja i početka poznatiji kao pleter ili pleterni ukras obično se smatra predstavnikom keltske ornamentalne umjetnosti. No preplet se pojavio relativno kasno u keltskom svijetu - oko 6. stoljeća p. Kr. - već kada je bilo upotrijebljeno u umjetničkim knjigama ornamenata kontinentalnih germana. Pleter kao uzorak su često upotrebljavali narodi sjeverne Europe to jest Skandinavci i Germani. No i u drugim zemljama diljem svijeta možemo naći pleter kao ornament. U Indiji, arapskim zemljama, Mongoliji i mnogim drugima.

Smatra se da je podrijetlo uzorka mediteransko. Pleter se pojavljuje na podnim mozaicima u Rimu, pretpostavlja se da se tu pleter prvi put pojavio.

Slika 11: dealj rimskog podnog mozaika

Da li pleterni ukras ima neko dublje značenje? Istraživajuči po tom pitanju možemo naći podosta odgovora i teorija. Često je mišljenje da pleter predstavlja vječnost i beskonačnost ili harmoniju i sklad u životu. Linije predstavljaju energiju koja kruži i isprepliće se i nema kraja ni početka kao i sam uzorak. Postoji i teorija da pleter predstavlja snagu to jest korijene u smislu analogije da svi imamo svoje korijene. „Vječni čvor bez početka i kraja karakterističan je za ukrašavanje keltskih knjiga. Porijeklo takvih čvorova treba tražiti u motivu pletenica iz latenskog stila, koji je u zapadnoj Europi na svom vrhuncu bio od oko 500. g. pr. Kr. do 1.stoljeća p. Kr. Nakon toga takav rad s čvorovima nastavio se razvijati pretežito u Irskoj, kulminirajući u isprepletenim uzorcima koji karakteriziraju rukopise nastale od 7. do 9.stoljeća p. Kr. Veličanstveno zanatstvo i mjeseci pomnog rada stvorili su genijalne čvorove koji prekrivaju cijele stranice evanđelja, brevijara i drugih religijskih djela. Za pobožne irske zapise, vječni čvorovi bili su savršen prikaz Božje neograničenosti i vječite raznovrsnosti njegova stvaranja.“ (Wood, J. : Kelti, str. 79).

Postoji takozvani „Dara knot“[10]. Dara dolazi iz riječi „doira“ što znači hrast. Pretpostavlja se da predstavlja korijenje hrasta. Druidima je hrast bio vrlo važan, vjerovali su da drvo posjeduje značenja filozofskih poruka. Vjerovalo se da osoba koja ima dara čvor može prizvati duhove ili dušu hrasta koja bi osobi pomogla u životu donoseči znanje i usmjerenje. Možda je samo u pitanju uzorak to jest estestska funkcija

[10] Hrv. - „Dara“ čvor

je jedina koju ima.

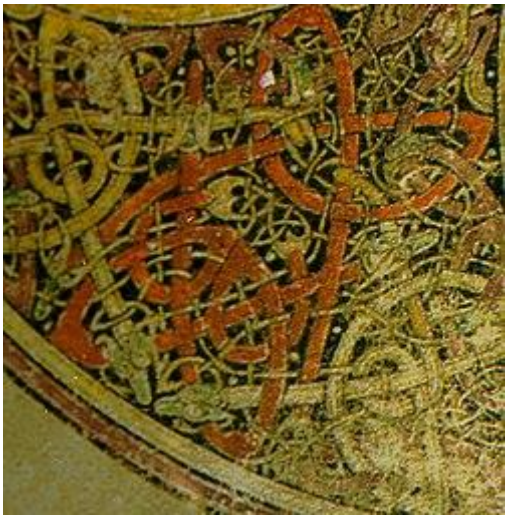

sl. 12: "dara" čvor

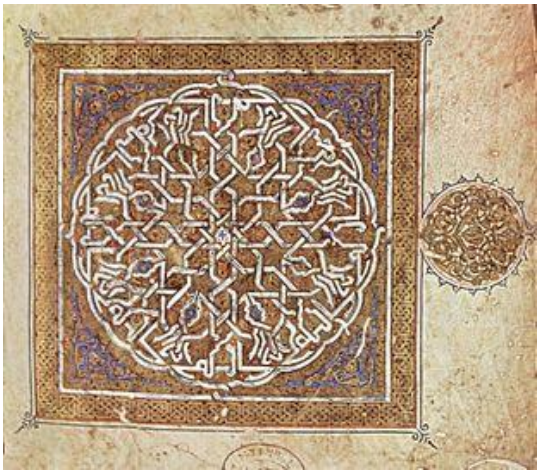
Dovoljno je samo „guglati“ pojam keltski pleter ili samo pleter, i možemo vidjeti svakakve dizajne i radove. Bezbroj uzoraka, jednobojnih, višebojnih, jednostavnih, kompliciranih, u sklopu nečega drugog kao ispuna (prikaz životinja ispunjenih uzorkom pletiva), kao ukras. Pleterni ukras je upotrebljen u slikama, grafikama, raznim

sl. 13: Shrivatsa - budistički simbol

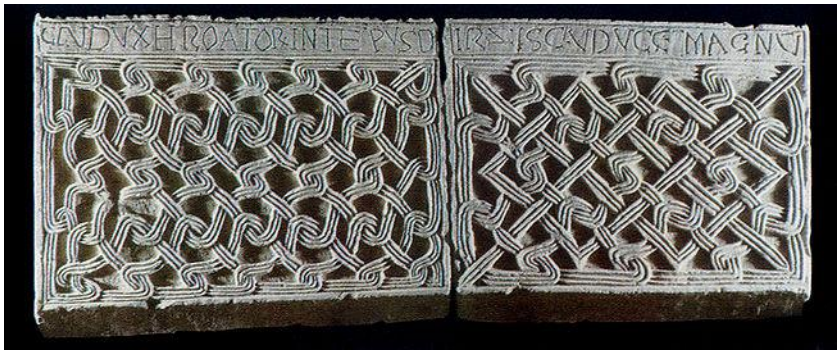

sl. 14: detalj pleternog ukrasa u knjizi

sl. 15: pletrom ukrašena stranica u knjizi

predmetima (knjige, tekstil, keramika, metal, kamen...), kao reljef u kiparstvu, kao dekorativni element u kaligrafiji, dizajn tetovaže...Pleter se svugdje javlja i koristi – hrvatski spomenici, skandinavski spomenici, Irske ranokršćanske inkunabule (i spomenici), rimski podni mozaici, arapski ukrasi na arhitekturi, nakit, u raznim kulturama pleter je prisutan i u simbolizmu.

sl. 16: Natpis kralja Držislava, sa pleterom

sl. 17: detalj pleternog ukrasa sa životinjom isklesanog u kamenu

sl. 18: svečani kamen ukrašen sa pleterom iz vikinškog doba

3.2. Dizajn uzorka

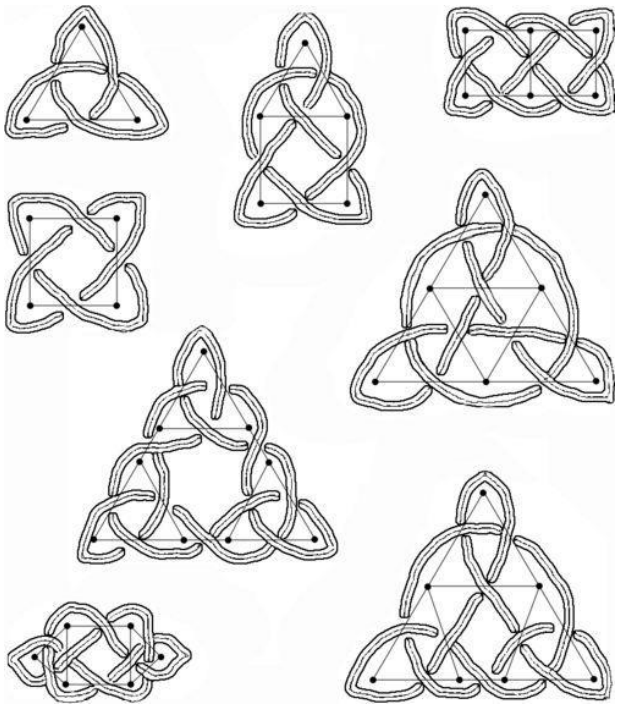
Zadatak je istražiti mogučnosti primjene keltskog pletera kao uzorak u dizajnu tekstila.

Svaki pleter ili pleterni ukras se može konstruirati.

Dizajn pletera obično počinje od kvadratne mreže sa jednom ili više mreža (ovisi o dizajnu) u kojoj se može odrediti: veličina uzorka, izgled uzorka, oblik uzorka. Kada se sve to odredi dobili smo „kostur“ pletera, koji se obično crtaju olovkom, kemijskom olovkom, i sličnim alatima (ako se ručno radi dizajn), zatim se određuje: veličina linija (vrpca koje se isprepliću), boja (linija i negativnog prostora to jest pozadine); broj linija – linije se mogu udvostučiti ili utrostručiti. Kod dizajniranja pletera kako bi napravili lijep uzorak koji je privlačan oku, trebalo bi paziti na sjecišta (križanja) i njihov redoslijed (ispod- iznad), zatim pripaziti da nam linije budu približno jednolične – tradicionalno su linije jednolične.

Drugi pak načini konstrukcije su:

- iz geometrijskih likova (trokut i ostali mnogokuti), gdje kutevi, točke i stranice likova služe za konstrukciju i dizajn uzorka. Određuju se sjecišta linija koja se nalaze u središtu stranice između dvije točke, koliko lik ima stranica toliko je sjecišta, a vrpce kruže oko kuteva lika. Konstrukcija se može izvesti ne samo iz jednog lika, već iz više njih, dakle možemo spajati likove po želji i stvoriti vlastiti dizajn pletera.

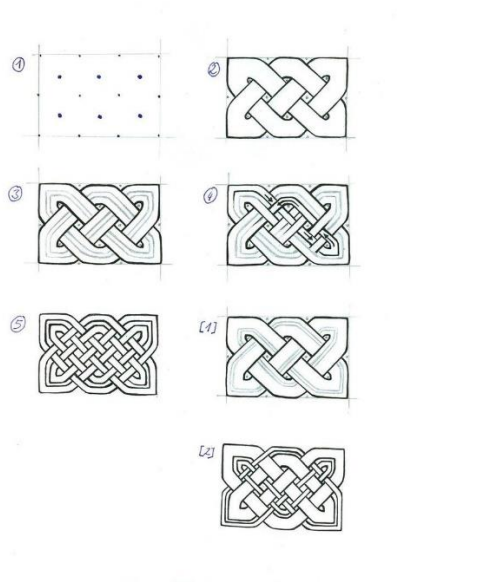

sl. 19: primjer izrade pletera iz geometrijskih likova

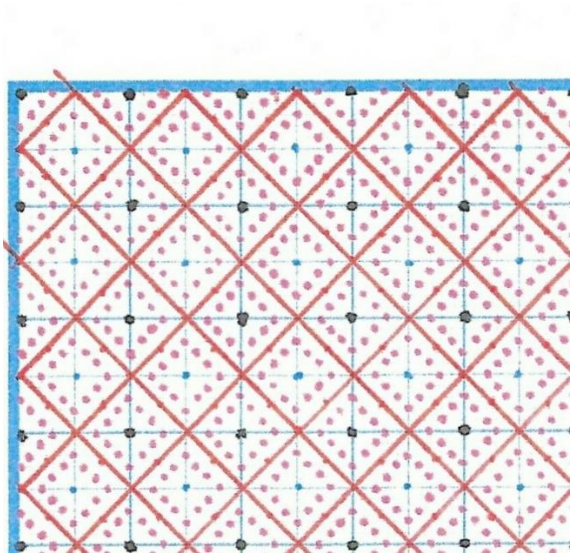
- iz kružnice. koncept je isti kao i kod obične konstrukcije sa kvadratnom mrežom, razlika je u tome što se kvadratna mreža obavija oko kružnice, pa se potom dalje radi na uzorku.

Pleter je prikaz linija ili vrpca koje se isprepliču jedna preko druge - taj vizualni efekt bi se izgubio kada bi jednu ili više linija neprestano mijenjali (ako jedna linija li više se njih sužavaju i, ili šire prekomjerno), ona onda izgubi svoj izgled i naposlijetku ne znamo što gledamo. U ponekim slučajevima bih rekao da se mogu raditi ovakve promjene, ono što je bitno je paziti na izgled i sjecišta.

Postoji vjerojatno nebrojeno mnogo načina kako dizajnirati pleter. U dizajn se mogu uvrstiti biljni i figurativni elementi poput ljudi ili životinja. Ti elementi mogu biti dio cjeline ili glavni motiv oko kojeg se potom ukrašava pleterom ili se ispunjuje pleterom dio motiva (ili cijeli motiv). Naprimjer možemo napraviti kutni ukras od pletera; te u sam dizajn uvrstimo životinjske motive poput glave, udova, repova...tada pleter može biti „tijelo“ životinje, ili nacrtamo jednostavno neki motiv – životinju ili biljku, što bi bio najčešći motiv, čak simbole i slova, te ga ispunimo pleternim ukrasom. Sa pleterom imamo na raspolaganju neograničen broj mogučnosti.

sl. 20: primjer izrade pletera

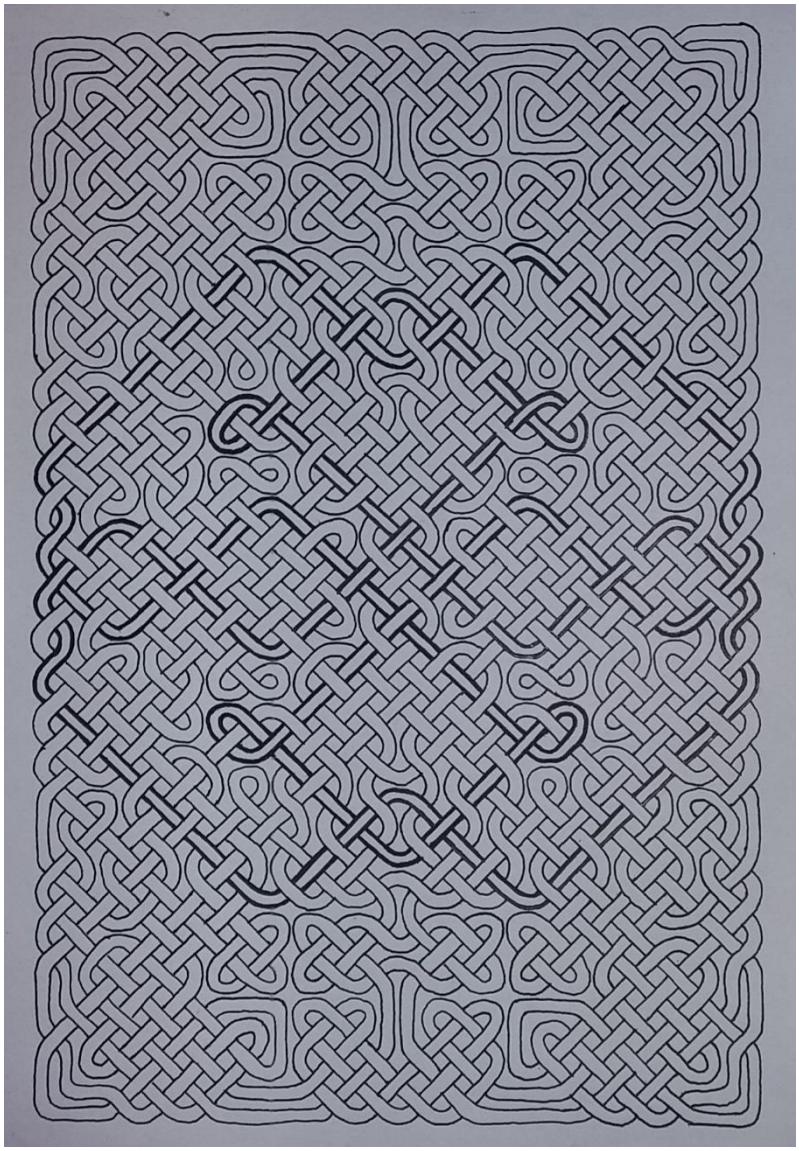
sl. 21: detalj vlastoručne matrice za konstrukcijsku metode sa tri mreže. 1. mreža - crne točke, 2. mreža - plave točke, 3. mreža - crvene linije (crvene točke određuju debljinu linije)

Likovno riješenje u ovom radu je uzorak za tekstil. Sam uzorak bez simbola, slova i drugih motiva. „Čisti pleter“. Razne konstrukcijske metode na koje sam naišao (opisani u prethodnim paragrafima), pomno sam proučio i uz njih razradio dizajn uzorka. Sa svoj radove sam odabrao metodu sa tri mreže. Ta metoda mi se najviše svidjela, smatrao sam ju najprikladnijom za svoje radove. Milimetarski blok je poslužio kao podloga radi lakše orijentacije. Na njoj se potom radio kostur pletera flomasterom ili sličnim alatom (mora bitni tamni flomaster kako bi se moglo precrtati dizajn). Primjena uzorka je predviđena za platnene torbe, majice kratkih rukava i sličnih tekstilnih predmeta.

NAZIV KOLEKCIJE: “ŠTA SE PETLJAŠ?“

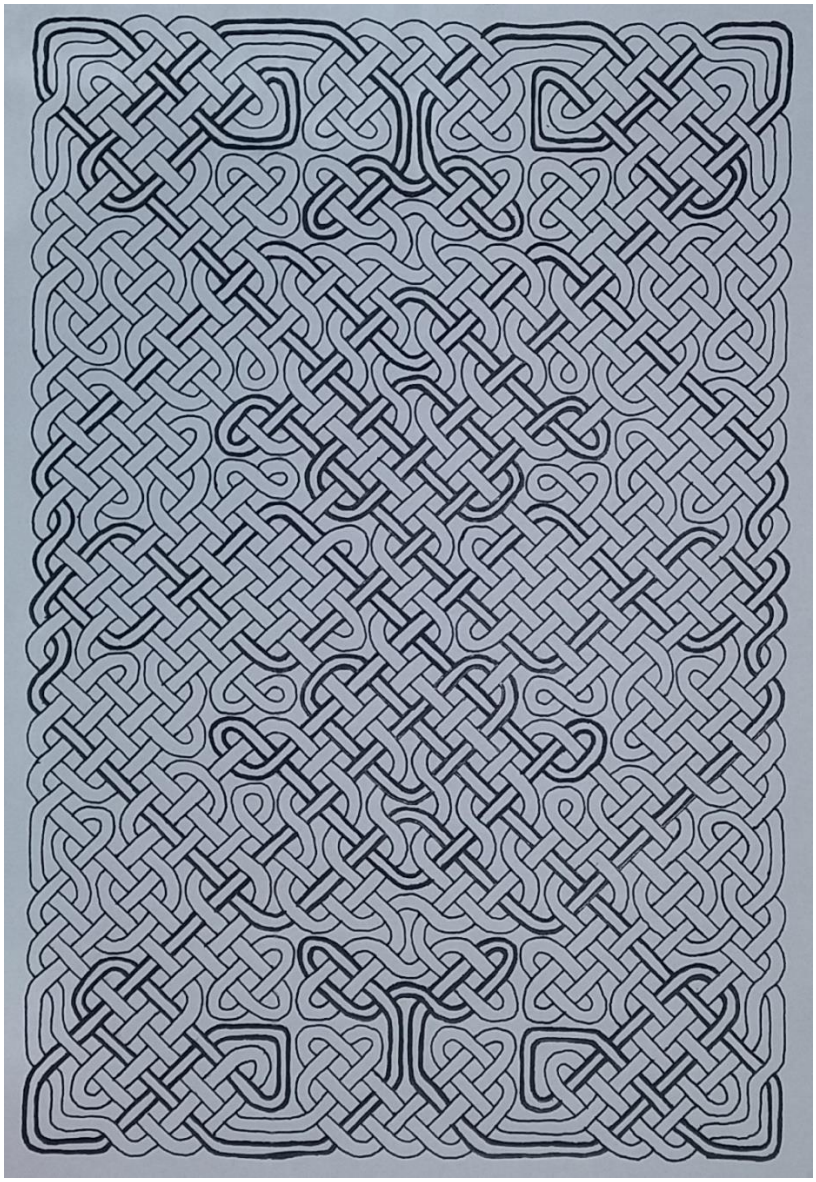
MOGUĆA PRIMJENA..majice, platnene torbe, kuhinjske krpe, zavjese, stolnjaci, kape...

TEHNIKA REALIZACIJE: olovka, rapidograf, flomaster, photoshop

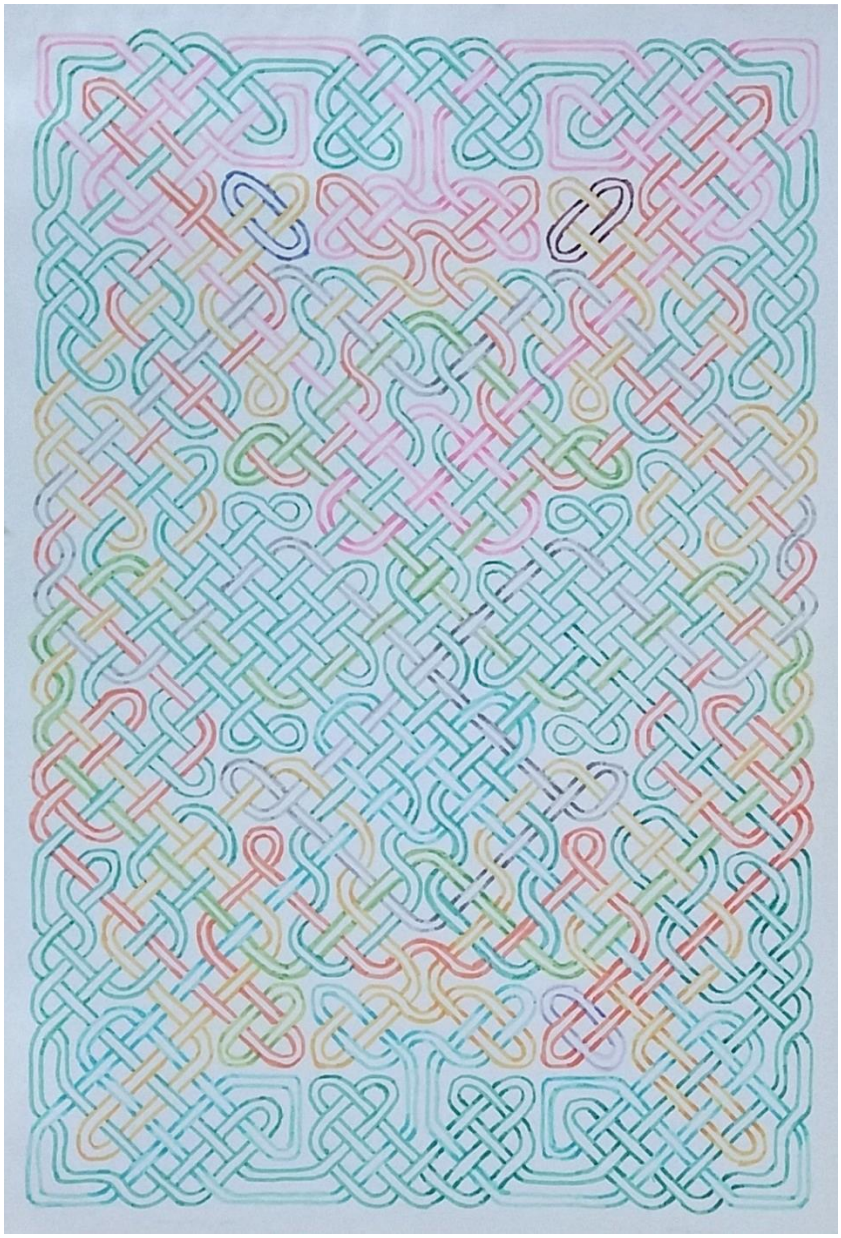

Ovaj likovni rad, kao i drugi, predstavlja pleterni ukras dizajniran koristeći metode konstrukcije sa tri mreže. Rad je linijski izveden sa rapidografom na A3 formatu. Kompozicija može biti horizontalna i vertikalna, u ovom slučaju je vertikalna. Razlog tome je što je motiv na radu simetričan, osim linija u pleteru koje su podebljane i ističu se na kompoziciji. Linije to jest vrpce koje se prepliću ima nekoliko, da bi stvorio uvid u kompleksnost uzorka i mnogobrojnosti elemenata u njemu, određene linije se ističu u kompoziciji radi stvaranja tog dojma. Svaka linija nema kraj i početak (kao i kod većine pletera). Na izgled vidimo istaknute linije kao nekakav puteljak koji prolazi i kruži kroz ostale neistaknute linije stvarajući dojam zamršenog prostora nalik labirintu. Svrha nije samo ta, naime ono što sam htio postići jest vidjeti kakve oblike bih mogao dobiti slijedeći samo jednu/dvije nit/i od ostalih koje tvore cijelu kompoziciju. Oblik koji se dobio izdvajaući liniju od ostalih podsijeća na vrh strelice ili koplja, ili staronordijskog

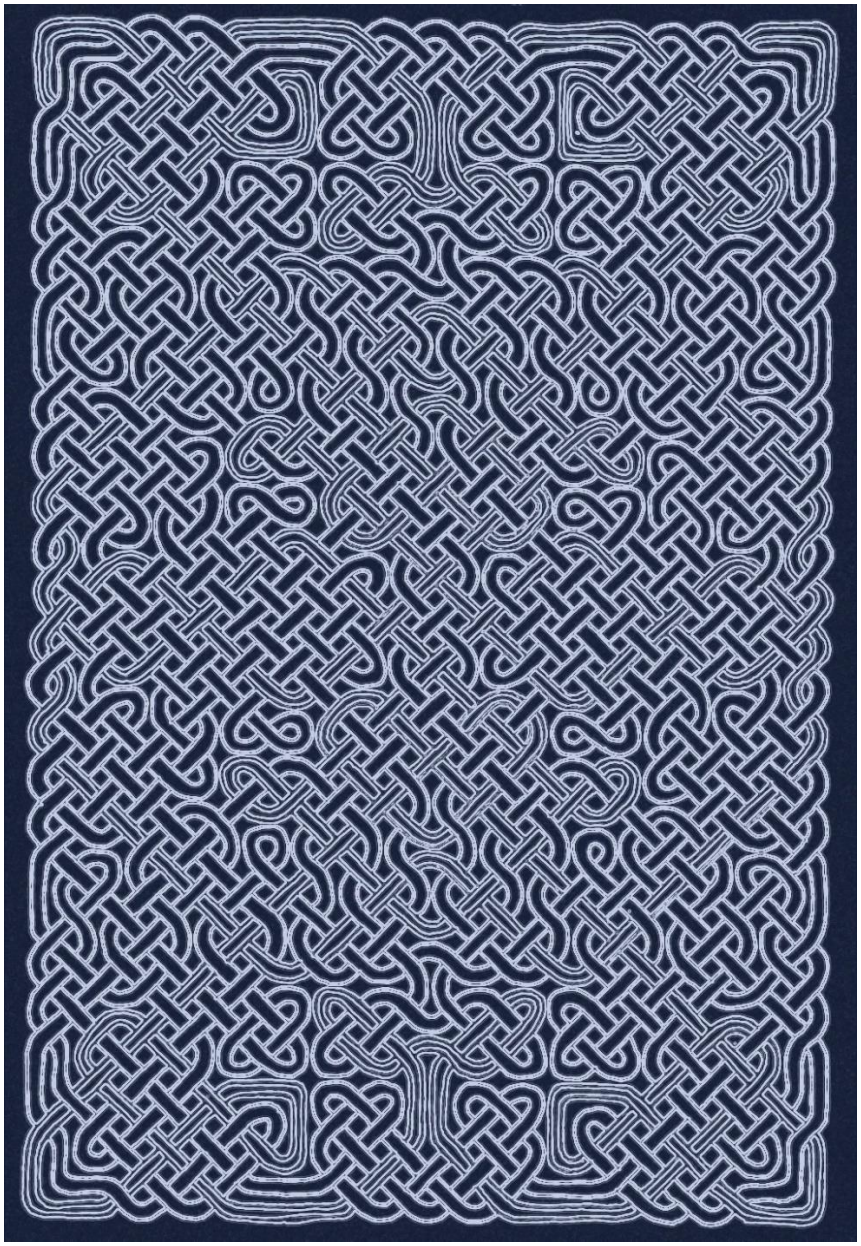
simbola za thorov čekić. Dvije linije čine simetričnu kompoziciju strelica koje se preklapaju i stvaraju potpuno drugi oblik. Razni oblici bi se tako mogli postiči i tako bi obogatili rad i kompoziciju.

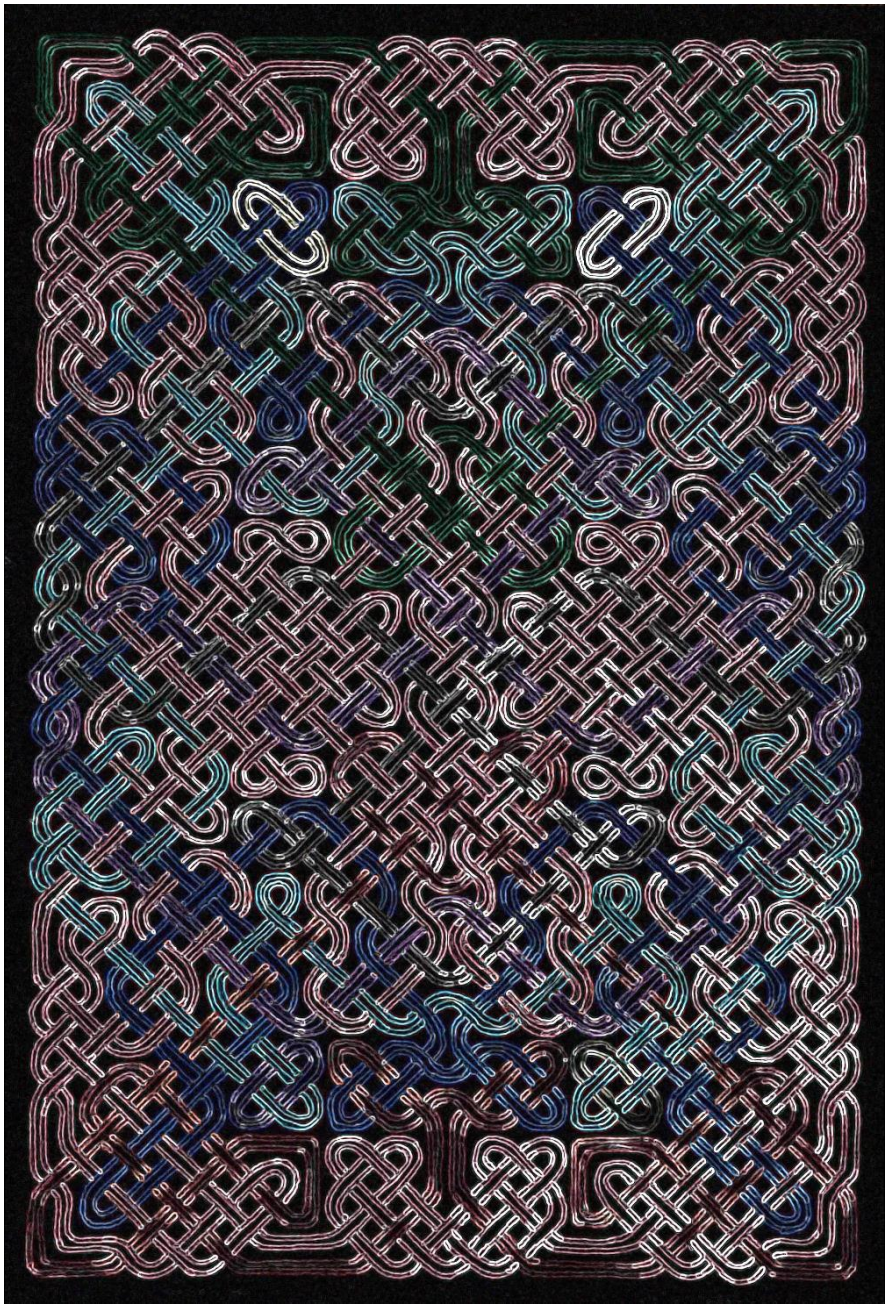
Kompozicija u ovom radu je slična kao i u prijašnjem. Ista tehnika, isti raspored linija, samo je još podebljanih linija dodano. Istaknute su vrpce na krajevima. Zanimalo me kako bi izgledalo kada bih istaknuo vrpce koje omeđuju samo krajeve i središte kompozicije.

Koloristično rješenje. Svaka vrpca je u drugoj boji. Rad je napravljen prvo olovkom koja je služila kao obrub, zatim se popunjavalo flomasterom. U desnom donjem kutu možemo vidjeti da uz rubove linija koje prolaze ispod su postepeno tamnije, nanošenjem dodatnih slojeva se postigao trodimenzionalni efekt, linije koje prelaze ispod izgledaju kao da su stvarno ispod drugih linija. Taj efekt se nalazi samo na nekim djelovima rada. Svrha je prikazati mogučnosti sa primjenom boje. Korišteni su topli i hladni tonovi i siva boja.

Ovaj rad je izveden iz prijašnjeg rada sa podebljanim vrpcama na središtu i krajevima. Slikao sam rad i proveo ga kroz par filtera, točnije stavio sam ga u inverziju, potom promijenio boju pozadine u tamno plavu. Odnos tamne pozadine i gotovo bijelog pletera je dosta interesantan. Primijetit ćemo da linije koje su bile podebljane, u inverziji izgledaju drukčije. Ta promjena mijenja posve izgled cijele kompozicije. Sada su obične vrpce istaknute, tanje su i u njima je veči prostor koji je obojan tamno plavom bojom.

Još jedno likovno rješenje izvedeno uz pomoć filtera. Ovog puta se koristio filter čarobna olovka na koloristićkom prijašnjem rješenju. Boje su se potpuno izmjenile. Svijetlost je jako naglašena na dijelovima koji su bili prijašnje najtamniji. Stvorio se efekt metala, kompozicija izgleda kao da je sačinjena od od raznobojnih metalnih žica. Boje su gotovo kričave i neonske što dodatno ističe tamna pozadina. Rad podsjeća na bogato ukrašene stranice iz inkunabula.

4. ZAKLJUČAK

Sve vezano s Keltima je misteriozno i dodao bih – zanimljivo. Ono što znamo nije mnogo, ali je dovoljno da upoznamo Kelte i njihov život. Narodi koji su bili i umjetnici, i ratnici, i trgovci oblikovali su svijet kakav znamo. Kako su ljudi mogli misliti da su Kelti primitivni, je pitanje koje se dan danas pitam jer ja od trenutka kada sam saznao za njih sam imao osjećaj da u njima postoji nešto više od toga. Nije mi naprosto bilo moguće prihvatiti činjenicu da su postojali ljudi čiji se smisao za vlastitu ljepotu primijeti odmah na prvu ruku budu smatrani divljacima i barbarima. Dakako da je bilo divljaka i barbara među njima, ali nisu svi bili takvi zasigurno, dokaz toj tvrdnji su njihova djela i ideje.

Ostavili su za sobom, što se tiče umjetnosti, predivna djela kako u metalu ili keramici ili na kamenu, tokom starog vijeka. Učili su od drugih i mogli bi smo reći da nipošto nisu bili u zaostatku sa susjednim civilizacijama, štoviše bez njihovog utjecaja nebi došlo do razvoja Europe. U kasnijim vremenima kada su se obnovila (ne u potpunosti) njihova znanja i vještine nastavila se tradicija stvaranja tih predivnih djela kroz knjige i ostalim prijašnje navedenim medijima. Pa sve do danas ostao je utjecaj tih naroda koji su imali pomalo neobičnu kulturu i poneke čudne običaje, ali koji narod nije imao? Što je sigurno je činjenica da su imali itekako smisao za ljepotu i vlastitu umjetnost.

A taj smisao za ljepotu i umjetnost nam je donio pleter. Što se tiće pleternog ukrasa...ja ga osobno smatram jednim od najlijepših i najzanimljivijih od ukrasa. Svaki pleter je poseban, i najmanja promjena u pleteru ga može potpuno promijeniti, radimo li simetričnu (meni osobno draži) ili asimetričnu kompoziciju, stvoriti možemo uvijek lijep i zanimljiv pleter. Izrada kompozicija može biti zahtjevan posao, ali je vrlo zabavan proces. Barem meni osobno. Pratiti razne smjernice možda zvuči ograničavajuće, no one su tu s razlogom, bez njih ne bismo mogli. I smjernice koliko god to zvučalo neobično nam zapravo donose slobodu. Pleter se može raditi na raznim načinima, sa mrežom, bez mreže, iz geometrijskog lika koji je osnovni i najnužniji element u mnogim kompozicijama bilo kojeg djela.

Pleter se može primjeniti grafičkim, slikarskim, kiparskim, pa i tekstilnim tehnikama gotovo bilo gdje. I sam ukras je imao već tada svrhu da popuni prazan prostor, da svojom ljepotom obogati prostor, svojom kompleksnošću to jest svojim izgledom beskompromisno i nemilosrdno grabi našu pažnju. Gledajući ga, nam budi osjećaj

prelaska u jedan novi neotkriveni svijet pun misterija i čuda. Pleter ne mora biti ni običan ukras čija je jedina svrha popunjave praznog prostora, može biti dio kompozicije i sama kompozicija, danas se smatra i stilom likovnog rješenja. Kaligrafija nije jedino mjesto u kojem pripada pleter.

I u današnje vrijeme keltska ostavština i prošlost dakako je imala i ima utjecaj na čovječanstvo. Mnogi umjetnici i dizajneri koriste elemente keltske umjetnosti u svojim dijelima. Zašto? Jer ih inspirira, nalaze značaj i smisao i/ili šalju poruku.

Vjerujem da smo tek kako se kaže otkrili „vrh ledenjaka“, te da bi trebali nastaviti tražiti odgovore na pitanja koja već postoje i postavljati nova pitanja. U zadnjih nekoliko godina mišljenje o Keltima se dosta promijenilo, upoznali smo drugu stranu priče, koju nismo mogli ni zamisliti. Što nam govori da smo bili u krivu. A što ako smo i sada u krivu? Da li možemo reći da sada znamo sve o Keltima, ili nekom drugom narodu koji je živio prije nas?

Pleterni ukras možda ne potječe od Kelta, u smislu da je to njihova zamisao, ali ono što su radili s pleterom i kako su ga upotrebljavali je nevjerojatno.

5. LITEARATURA

[1] Chadwick N.: Kelti, Penguin books Ltd., Naklada Bošković, 2014.

[2] Wood J.: Kelti, Planeta Marketing Institucional SA, 2008., Duncan Baird Publishers Ltd, 2001.

[3] Laing L. i Laing J.: Art of the Celts, Thames and Hudson Ltd, London, 1992., 1996.

[4] James S.: The World of the Celts, Thames and Hudson Ltd, London, 1993.

[5] Cotterell A.: The Encyclopedia of Mythology, Anness Publishing Ltd.,1996., 2006.

[6] Janson H.W. , Janson A.F.: History of Art – The Western Tradition, rev. 6th ed., Library of Congress Cataloging-in-Publishing Data, Upper Sadle River, New jersey Pearson Education Prentice Hall, 2004.

[7] Markussen J.L.: The Anatomy of Viking Art, 1st ed., Creative Commons, 2018.

[8] https://www.jestkeptsecret.com/how-to-draw-celtic-knots/ od 10. ožujka 2020.

[9] https://www.deviantart.com/betsyillustration/art/How-to-Draw-Basic-Celtic-Knots-592524813 od 15. travnja 2020.

[10] https://www.sherriodesigns.com/blog/knotwork?utm_content=buffercf4b1 od 20. travnja 2020.

[11] https://en.wikipedia.org/wiki/Triquetra od 22. svibnja 2020.

[12] https://www.theartist.me/art-movement/celtic-art/ od 22. svibnja 2020.

[13] https://celticartstudio.com/symbol/ od 23. srpnja 2020.

[14] http://www.glas-slavonije.hr/345545/9/Keltska-kultura-u-Podravini od 23. srpnja 2020.

[15] https://mccelticdesign.com/american-celtic od 23. srpnja 2020.

[16] https://irisharoundtheworld.com/celtic-symbols/ od 20. studenog 2020.

[17] https://www.sunsigns.net/symbolism/dara-celtic-knot-symbol/ od 20. studenog 2020.

[18] https://www.nytimes.com/2015/09/19/fashion/celtic-designers-london-fashion-week-spring-2016.html od 20. studenog 2020.

[19] https://hildurko.com/how-to-draw-celtic-knots/ od 8. prosinca 2020.